

N. LEONICVS THOMAEVS DANIELI
RENERIO PATRICIO VENETO S.

Ogitanti mihi, Reneri præstâtissime, & animo sæpe volenti, illi profecto ex hominum numero mihi cum præclare vixisse, tum feliciter vitam cum morte cõmutasse nõ immerito visi sunt, qui ingenue educati, liberaliterq; eruditi, omnibus vite negotijs & curis procul amandatis, in optimarum artium studijs, rerumque naturæ cõtemplationibus ætates suas, omnemque vitæ cursum tranquille & insigniter consumpserunt. Nam siue, vt philosophorum præstantiores volueret, secundarum vitarum quasi præludia quædam primæ sunt vitæ, idq; nimirum nobis hic commētatur, quod alibi certius tenere & beatus possidere possimus: quid profecto expeditius reperiri, aut exploratius esse potest, quàm illud quod alumnis suis philosophia pollicetur, & abũde largitur? Cuius omnis certe est labor, vniuersum studium & industria, vt liberi quoad fieri potest, & sublimes à corporum contubernio soluantur animi, & tanquam à tenebroso euolantes carcere, veras rerum altissimarum contemplantur essentias. Siue certe aliud quippiam post extrema contingere fata existimandum est, quid profecto securius, aut iucundũ magis esse potest, quàm in hoc vitæ salo à varijs perturbationum reflatibus, & dolorum curarumve ingruëtibus vndiq; procellis abductos, in philosophiæ gremium tanquam in placidissimum quendam portum cõfugere, vitæq; perfrui beata, quam vel philosophia ipsa, vel nihil præterea aliud cõcedere sanè & efficere potest? Quòd si beneficētia erga mortales, bonorumq; largitate & communionem, proxime ad deorum immortalium naturã accedere potest homo: cui id potius quàm viro philosopho cõtingere possit, certe reperies neminem: qui cum alios assidue docendo, tum multa scribendo, non præsentibus tantummodo, sed posteris: non vnã tantum urbem, sed vniuersum penè orbem magnopere iuuare & excolere potest. E philosophiæ namq; adytis veluti à peculiari quodam & recondito deprompta penu, cum leges omnes, & elegantioris vitæ instituta, tum sanctissimi certe mores, optimarumq; artium vniuersæ emanarunt doctrinæ: quorum diuina certe vestigia humanarum moderatrix rerum vltima nimirum sequitur sapiētia, quæ hominem, diuinum profecto animal, & tanquam terrestrem quẽdam deum non ab re efficere censetur. Verum nescio quo modo dum hæc dicuntur, & in vulgus exeunt, mirifice fauent homines, veraciterq; isthæc de philosophia prædicari asseuerant omnes: sed siue præceptorum bonorum vitio, siue ætatis nostræ infelicitate, cū magnifice loquantur omnes, pauci tamẽ admodũ (vt inquit Plato) illius pulsant fores, sed quibusuis potius cir

cunforaneis nebulonibus & sophistis sese tradunt, à quibus latrare discāt, quàm ijs qui eorum animos præclarissimis disciplinarum institutis & rationibus nutrire & excolere rite possent. Quod sanè malū nō minus principum liberis, quàm cuius è populo, aduerso quodam fato nostra ætate cōtigisse videtur: vt vnde lux sæculo exoriri debuisset, inde profundissimæ emergerent tenebræ. Non est mirādum igitur si hinc illi decerpantur fructus, quos nequam colonus inseruit, malorumq; de malis agricolis pessimisq; seminibus largo prouētū apparuit messis. Nam, per deum immortalē, vndenam tātus nisi ab eiusmodi initijs hac tēpestate malorū processisset aceruus? vnde hæc scelerū tragœdia prodijisset? Taceo luxuriā, auaritiā, odia, similitates, cæteraq; id genus quæ nunc vigent vitia: exigua enim isthæc sunt, & æquo animo toleranda: de bellis loquor, rapinis, cæditibus, vrbium euerfionibus, prouinciarum vastitatibus, deq; omniū origine & altrice malorum impietate, deiq; neglectu, à quibus certe omnia sursum deorsum superioribus annis adeo cōflicari & cōflagrare cōspeximus & nūc etiā videmus, vt nisi benignus posthac ad nos respiciat deus, nō modo philosophia ipsa, sed omnes penitus elegātiores excultioresq; vitæ artes breui interituræ videātur, sterilitatisq; nimirū illa subsequetur calamitas, quā non tantū terra natis & stirpibus, sed animis etiam ipsis & ingenijs, stas annorum curriculis contingere dixit Plato. Verum nescio quomodo dum aliud planè in animo habeo, aliud nunc ago, & à philosophiæ veris laudibus duri me temporis trāsuersum deploratio rapuit. Quibus tamē malis si quid adhiberi remedij potest, id certe totum à philosophiæ præceptis petendū esse contēderim: quod nos & aliās fecimus, & nūc etiā istuc ipsum facere non desistimus: tēporūq; duriorū difficultatē vnico hoc solatio leuamus. Cūq; superioribus diebus in cōmentariolū de somniorū diuinatione Aristotelis, interpretationes & explicationes nostras absoluissemus, de eodē (vt aiunt) oleo & opera libellū de animalium motione cōuertere & explicare aggrediebamur, cuius paraphrasin, & eius etiā qui de animalium incessu inscribitur libelli, cum superioribus annis dū Patauij publice profiteremur, conscripsissemus, præsentī certe labore iure carere possemus, nisi nos cum aliorum librorum quos latinos fecimus & explicauimus, consuetus inuitasset modus: tum illorum etiam habēdam esse rationem duxissemus, qui nō tantū Aristotelis sententiā, sed singula quæq; etiā illius verba examinare & perpendere cupiunt.

Vale.

ARISTOTELIS STAGIRITAE
DE ANIMALIUM MOTIONE.

DE animalium autem motione quaecunq; illis per genera insunt, & quæ differentia, quæque eorum causæ quæ illis singillatim accidunt, de omnibus in alijs est considerandum.

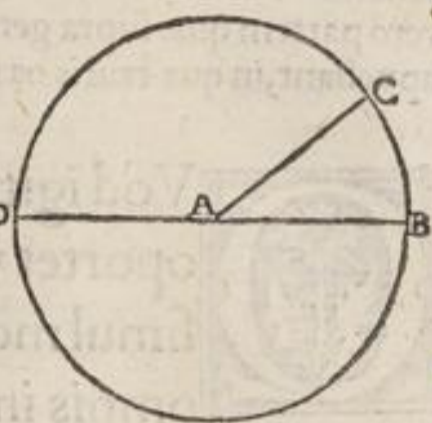
Appetitiua
animæ vis
post fanta-
sticam ordina-
tur potestate.

Breuis dicen-
dorum præ-
cursor.

Quoniam appetitiua animæ vis & motiua coniunctæ copulatæque ad se inuicem (inclinatio enim quædam ad motum ipse videtur esse appetitus) causæ profecto sunt in animalium genere ipsius motus localis. Animalia enim cum quippiam appetunt, inclinantur ad illud, & loco mouentur. Similique modo cum abhorrent aliquid, declinant & fugiunt. Ordinatur autem duæ istæ animæ vires post phantasticam potestatem. Conspicimus nanque maxime post fantasia ipsius assensum, motionum potentiam consequi, tanquam illius terminum & finem. Cum præterea eæ due animæ vires, motiua scilicet & appetitiua haudquaquam iudicatiuæ esse censentur, sed cum illius parte practica facere (anima nanque diuisione sui quadam bifariam determinatur in iudicatiuam scilicet & practicam, & huius secundæ sectionis appetitiua & motiua iure esse censentur) quoniam inquam appetitiua & motiua causæ sunt in animalium genere (vt dictum est) motus per locum, & post virtutem collocantur phantasticam: memoria autem (vt retro dictum est) habitus censetur esse phantasmatis, vt est illius imago cuius dicitur esse fantasma: conuenienter admodum post commentariolum de memoria, & supra expositos etiam libellos, quem præ manibus habemus de animalium motione sequitur commentarius, in quo Aristoteles (nihil enim prohibet, vt arbitror, breuiter quæ in eo continentur percurrere) inuestigat quænam sit causa propter quam animalia per quamlibet moueantur motionum speciẽ. ostendetq; vt videbitur, qd omne illud quod a se mouetur: necessario quiddam in se habet immobile, & quod extrinsecus etiam alterum ab ipso existens immobile quiddam esse oportet. Postea quærit quodnam sit mouens ipsum cælum. quo in loco reprehendit illos qui Atlantem cælum sustinere & fulcire dixerunt. Quærit præterea si mundum ipsum corrumpi destruique contingat. Subiungitque postmodum quamobrem vt moueri possit mundus, quiddam esse immobile sit necesse. Ambigitque posthac si vt moueantur inanima, oporteat aliquid cũ intrinsecus tum extrinsecus esse immobile. Quæritque etiam vtrumne in ijs quæ per locum mouentur, aliquid extra quiescere oporteat, necne: & si eodem etiam modo in ijs quæ augentur & alterantur, fieri contingat. Consequenti que deinceps doctrine ordine quærit quonam modo corpora mouet anima, & quod voluntariarum sit principium motionum, & quomodo aliquando intelligentes non dicuntur facere. Infert præterea quod primum mouens animalia, simul cum principio est, & quod spiritu motu mouentur animalia, & quonam modo moueantur subiungit, cum per voluntarios appellatos motus, tum per inuoluntarios: quamve ob causam cor maxime & pudenda in voluntarijs motionibus cientur: & quomodo principium quidem à partibus, & rursus à principio partes mouentur. Et hæc ferè sunt omnia de quibus in hoc perscrutabitur commentario. Dicit autem in prima statim libelli propositione de animalium motionibus, quæ videlicet singulis illorum generibus vel speciebus insunt, deq; illorum differentijs, in alijs esse considerandum, intelligere vult commentarios qui de animalium progressionem inscribuntur. ibi nanq; philosophus ostendit & docet quamobrem alia quidem animalium quatuor mouentur notis, alia vero pluribus, & propter quid alia pedibus carere videtur: alia vero pedibus sustentantur: & omnino de illorum differentijs loquitur: necnon de ijs quæ animalibus inexistunt quæ vtilia sunt ad progressionem, abunde in illis nos commentarijs docet Aristoteles.

Omnino autem de communi cuiuscunque motionis causa (nam alia quidem volatu mouentur: alia natatu: nonnulla progressionem: alia per alios eiusmodi motus) in præsentia est pertractandum. Quod igitur aliarum initium est motionum, id quod seipsum mouet: illius autem id quod est immobile: præterea quod primum mouens necessario omni vacat motu: determinatum est prius cum de sempiterno motu, vtrum sit necne: & si sit, quidnam sit, constitutum est. Hoc autem non solum vniuersali ratione accipere oportet, sed in singulis etiam & sensibus quorum gratia vniuersales quærimus rationes, & quibus oportere

illas accommodari existimamus. Etenim in ijs manifestum est non posse quicquam moueri, nisi aliquid quiescat. Ac primum quidem in animalibus. Oportet nanque si aliqua mouetur pars, quiescere quippiam: & hanc ob causam articulorum flexus animalibus insunt. His enim vtuntur flexibus vt centro quodam: fitq; totum membrum in quo articuli est flexus, vnum & duo, necnon rectum & curuum, in flexus gratia cum actu tum potestate commutatum. Cum mouetur autem & inflectitur, alia quidem mouetur nota, alia vero in ipso inflexu quiescit: quæ admodum si diametri A & D quiescat, B vero moueatur, & fiat AC. Verum hoc in loco impartibile omnino videtur esse centrum. In illis enim motiones fingunt. Mathematicorum nanq; mouetur nullum. In articulorum autem curuaturis potestate & actu modo quidem fit vnum, modo autem partibile. Verum initium vt eiusmodi est, quiescit inferiori parte mota: vt brachio quidem moto, cubitus: toto autem membro, humerus: & tibia quidem mota, genu: toto vero crure, coxa.

IN his de animalium motione commētarijs inuestigare vult philosophus quænam sit communis causa q; vnūquodq; moueatur vt moueri natum est. Etenim alia quidem volatu mouentur: nōnulla natatu: alia vero animalium serpendo, & corporis quodam tractu per locū se mouent: & alia motionum alijs mouentur modis. Ostensum autē est alibi q; illud quod à sese mouetur, & seipsum mouet, id est anima ipsa, aliarum omniū est initiū motionum. Quod autē & hoc ipsum etiā se moueat, causam & originem primū omniū principium immobile existens dicit esse: quod primū esse mouēs, & sempiternæ motionis, mundanæq; reuolutionis causam, in octauo de physico auditu cōmentario demonstratū est. Pro quorū declaratione animaduertendū esse censeo, motum, vt ad propositum spectare videtur negotiū, trifariam posse consyderari. Aut enim cōmuniter & absolute: & de hoc cum in tertio de anima cōmentario breuiter pertractatur, cum ostēditur animam initium esse motus in vniuerso animalium genere: tum in hoc libello quem præ manibus habemus, in quo de omni communitate motu perscrutatur, vt ex corporis intelligi potest parte. Aut secundum differentias suas consyderari potest motus, peculiareq; & proprias rationes: & de hoc in commētarijs de generatione animalium est pertractatum, & in libris etiam de cælo & mundo, vbi de naturali elementorum agitur motu. Aut consyderari potest motus tertio modo vt ad organa & instrumentorum machinas respectū habere videtur: & de istiusmodi motu in commētario de incessu animalium locutus est Aristoteles. De huiusmodi autem motu dicit non solum ratione vniuersali esse declarandū (q; enim omnium aliorū motuum causa est ipsum immobile primum, vniuersaliter est demonstratum) sed ad singulares etiam esse descendendū ostensiones, propter quas vniuersales nimirum præmissæ sunt demonstraciones. Nā si illæ quidem partialibus congruerint ostensionibus, eisq; quadrare & consentire visæ fuerint, admittit sanè illas & recipit animus. Sin vero illis minime respondere videantur, ab eis sanè refugit & abhorret. Sicut autem in vniuersalibus rationibus manifestum esse dicit non posse fieri motū nisi quippiā penitus immobile reperiatur: ita in ipsis etiam inquit animalibus esse existimandum. Nam in membrorum quæ mouentur inflexibus & iuncturis, id immobile & quiescens nimirum reperitur: cum curuaturæ ipsæ & articulorum inflexus centri obtinere videantur locum: ita q; totum id membrū in quo illa est curuatura quam centro assimilat, vnum est quodammodo & duo, actu quidem vnum, potestate vero duo, cū cogitur scilicet & inflectitur. Quo in casu punctum quod in curuaturæ & suffraginis est medio, quiescere proculdubio censetur, cum reliquæ membri illius moueantur partes. Cuius sanè rei mathematicā etiā, vt in alijs plerunq; solet, adducit ostensionē. Quemadmodum enim, inquit, in circulo DCB, cuius diameter est DAB, ipsa AD diametri pars manet & quiescit, mouetur autem ipsum B, id est ipsum AB, reliqua scilicet diametri pars in circuli circūferētia, & mota facit AC: ita in ipsis animalium mēbris manifestò fieri cōtingit. Sit enim BD totū brachiū, AD vero brachij pars illa quæ est ab humero ad ipsum cubitū: BA autē pars illa quæ infra cubitū est cū manu, quæ mota effi-

cit a c. Hoc in casu ipsum a quod est brachij curuatura, & centri locum obtinere censetur, stare & quiescere dicitur, cuius gratia totum brachium vnum & duo actu similiter & potentia esse retro dictum est. Verum in mathematicis quidem, inquit, centrum impartibile est: & cum à motu mathematica abstrahant, illa moueri dicere voluntarium est & fictitium. Hæc autem quæ in suffraginum curuaturis centrorum locum obtinere diximus, tum impartibilia esse censentur, tum potestate & actu quandoque fiunt vnum: quandoque vero partibilia, id est, fiunt aliquando duo, vt dixerat. Verum principium in omnibus motis manere & quiescere oportet, parte quæ post ipsum sequitur mota. Cuius rei exemplum in brachiorum & crurum motu statim subiungit, dicens quod brachio commoto, per brachium ipsam intelligens vnam, id est, partem illam quæ post cubitum est manum versus. Vna igitur mota, cubitus stat: toto vero membro, id est, vniuerso moto brachio, humerus stare dicitur. Similiter modo in cruribus tibia mota stat genu. Toto vero crure moto, coxa manere & quiescere censetur. Per tibiam autem partem illam intelligi volo, quæ sub genu ad talos vsque distenditur: per crus vero partem quæ supra genu ad inguina vsque pertinet. Coxam autem voco id quod ischiam medici appellant, in qua cruris os innititur.

Quod igitur vnumquodque in seipso quiescens quippiam habere oportet vnde motionis est initium, & ad quod innisum totum simul mouebitur, & per partes, manifestum est. Veruntamen omnis in ipso minus efficax est quies, nisi extrinsecus aliquid fuerit simpliciter quiescens, & omni carens motu. Operæpretium autem est accurate æstimantes de eo quod dictum est perscrutari. Contemplationem enim quandam habet non solum ad animalia, verum ad ipsius etiam vniuersi motum & lationem pertinentem. Quemadmodum enim in ipso immobile quiddam esse oportet si debet moueri, ita etiam magis extra ipsum animal quippiam esse oportet immobile, ad quod innisum quod motum est mouetur. Si enim semper cesserit, vt muribus per terram aut arenam progredientibus, non sanè progredietur: neque certe vllus erit progressus, nisi stet terra: neque volatus, aut natatio, nisi aer aut mare resistent. Hoc autem aliud ab eo esse quod mouetur, necesse est, & totum à toto, nullamque rei motæ esse portionem quod sic est immobile. Sin secus fuerit, non mouebitur.

Conclusionem retro probatam, quæ videlicet omne id quod mouetur siue per totum, siue per aliquas sui partes, necessario aliquid in se habet quiescens, à quo motionis illius initium emanat: hoc in loco breui colligit epilogo philosophus: additque insuper quod omnis in illo minus efficax & insufficiens est quies, nisi quippiam etiam extrinsecus omnino quiescens & immobile reperiatur, ad quod innisum & appellens illud sanè moueri possit. Qua de re non contentendam dicit esse disquisitionem, non solum ad animalia, sed ad ipsam etiam vniuersi naturam pertinentem. Necesse enim est in hoc esse aliquid omnino immobile, si cælum moueri debet: & centrum ipsum, vel primam causam penitus omni motu carentem, quam in Metaphysicis suis æternum & optimum appellauit animal philosophus. Quo in loco est animaduertendum quod communis isthæc ratio est de animalium genere, & cælo. Vt enim cælum moueatur, quod quiescens sit quiddam oportet, circa quod moueri possit: aut extra cælum aliquid penitus immobile, quod tanquam amatum & desyderatum mouere dicitur. In animalibus autem quæ attractu & impulsione mouentur, quiddam extra illa esse necesse est immobile, ad quod attractus fiat & impulsio. In omnibus igitur isthæc non quadrat ratio, ipsis inquam animalibus & cælo: sed, vt diximus, communem quandam ostensionis habet modum. Quod autem nisi quodam & appulsu omne moueatur animal, clarissimis in omni illorum genere declarat exemplis. Si enim, inquit, terrestria animalia super fixam & statem non mouerentur terram, haudquaquam progredi & loco moueri possent, sed vt muscoli, inquit, in alto puluere, aut profunda gradientes harena, aut nihil, aut parum certe proficerent & mouerentur. Similiter modo in volatili genere, & in ijs quæ in aquis & humida degunt natura, est videre, quorum nisi altera aëri, altera vero aquis inniterentur & appellerent, neque volare profecto, neque natare possent. Quiescens igitur quippiam extrinsecus necesse est esse vt moueri animal possit, diuersum penitus ab illo & se toto, & secundum omnes sui partes,

ita quòd nulla sit rei motæ pars istuc immobile quod extrinsecus necessario reperiri diximus. Aliter enim nullum moueri poterit animal.

Vic autem rei testimonio esse potest id de quo ambigi solet, cur si quis nauigium extra propellat conto ad malum innisus, vel ad aliam illius partem, paruo negotio illud mouet: contra si in ipso sit nauigio, & id ipsum facere cõtédât, minime illud mouere possit, neque si Tityus ipse aut Boreas ex ipso sufflent nauigio, si quidem eo sufflare quenquam contingat modo, quo pictores faciunt, cum ex seipso quempiam spiritum emittentem pingunt. Siue enim leuiter spiritum, siue ita vehementer emittat, vt maximum efficiat ventum, siue aliud sit quod proijciatur vel impellatur: necesse est primũ ad suarũ quãpiã partium quiescentem innisum propellere: deinde hanc ipsam partem, aut cuiusnam continget esse pars, ad externum quiddam innisam quiescere. Qui autem nauigium propellit, cum ipse in nauigio sit, nullique innitatur, rationabiliter nauigium non mouet: quoniam id cui innititur, manere necesse est. Accidit autem ipsi idem & quod mouetur, & cui innititur. Qui autem extra propellit, vel trahit, sanè mouet. Nulla enim nauigij pars est terra.

Dixerat in superiori (vt vidimus) textu Aristoteles, q̄ si quippiam moueri debeat, non solum partem in se habere permanentem erat necesse, à qua motus illius emanaret principium, sed nihilominus quiddam etiam extrinsecus quiescere & immobile esse necessarium erat, quod neq̄ esset totum, neque pars illius quod mouebatur. quam rem hoc etiam in loco clara ostensione cõfirmat, asseritq̄ problematis cuiusdam dissolutionem illi rei retro adductæ testimonio esse posse. Est autem problema huiusmodi: cur si quispiam in nauigio existens, contòq̄ ad nauigij malum innisus, vel ad aliquam nauigij illius partem, nauigium propellere contendat, minime id facere potest: si autẽ idem ipse in littore stãs id ipsum facere conetur, paruo negotio nauigium illud propellit. Huius enim effectus, qui manifeste cernitur, causam nimirum asserit esse istam, quoniam in nauigio existens quispiam cõtò ad illius malum innisus, nauigij pars esse censetur, nihilq̄ extra stans immobile habet nauigium vt moueri possit. In littore autem idem ipse existens facilè eodem conto idem propellit nauigium, quoniam extrinsecus littus stare certũ est, quod neq̄ nauigiũ, neq̄ nauigij ipsius vlla est pars. Hunc igitur effectum qui oculata cernitur fide, testimonium dicere pro ea quæ retro adducta est conclusionẽ, hoc in loco asserit Aristoteles. Verum quoniam non solum dictorum declaranda est sententia, sed verba etiam philosophi singula sunt explicanda: animaduertendum est q̄ in naui stantẽ quempiam, & conto prore vel malo nauis innisum, nõ posse illam mouere dicit, neq̄ si Tityus esset, neque si Boreas ipse, per Tityũ innuere volens immensas propellentis vires, ab immani & vasto Tityo occasione sumpta, cuius interfecti corpus ab Apolline & Diana, ob tentatam (vt aiunt) Latonam matrem, nouem iugerum spatium occupasse poëtæ licenter fabulantur. Boream autem idcirco adduxisse hoc in loco videtur Aristoteles, tum quia ventorum est violentissimus, tum vt ad nauigij commotionem, conuenientem adduceret motorem, significanterq̄ in problematis ratione versaretur. A ventorum enim flatibus vt plurimum motari & impelli nauigia consueuere. Dicit autem, neq̄ si violentissimus omnium Boreas in naui esset, & distentis insufflaret buccis (quemadmodum pictores facere solent, & in nauium sæpenumero puppibus ventos è regione velorum sufflantes pingere) illã mouere posset. Verum quoniam modo venti nauigia propellere, & illa mouere dicuntur? An quoniam extrinsecus existentes perflant? Si enim in naui essent, illam mouere non possent. Cur autem extra nauim positus quispiam illam conto propellere potest? An q̄ littus quidem, vel scopulus, aut omnino terra immota perstant, neq̄ nauis sunt partes? Qui autem in naui est, illã mouere non potest, quoniã nauis pars esse censetur, & quoniam in omni sanè motione aliquid firmũ & immobile esse oportet. Si enim nauis moueretur ab illo qui in ipsa est naui, idem profecto numero motum esset, & quiescens: quod fieri non potest. quiescens quidem, quoniam id quod mouere debet, ad quiescens quiddam inniti & applicari oportet, vt inde propellere possit. Motum autem ob suppositionem, quæ vult quòd moues in naui existens illam sanè moueat. Et istud certe est quod subobscurè in fine tangitur literæ, vbi di-

citur: Accidit autem ipsi idem & quod mouetur, & cui innititur. Illud autē, Necessē est primum ad suarum quampiam partium quiescentem innisum propellere, huiusmodi sanē est: Gubernator (verbi causa) vel nauta nauim conto propellēs, primum quidem vnam ipsi applicat cubito, & brachiū humero, illiq; innisus conto intermedio, alicui rei extrinsecus existenti, & quiescētī (verbi causa) littori vel scopulo appellit & innititur. Cubitus autem in hoc casu, & humerus, ipsius propellentis, id est gubernatoris vel nautæ sunt partes. Contum quinetiam, quo ille instrumento ad propellendum utitur, ceu pars quædam illius esse censetur. Pariq; modo eadem existit ratio si non in naui quispiam & terræ conto innisus nauem propellere contendat, sed in terra existens, contumq; proræ applicans, id facere studeat. vtrouique enim aliquid extrinsecus esse manens & immobile si nauis moueri debeat, necesse est esse.

Sed dubitare sanē poterit aliquis, an si quid vniuersum mouet cælum, & omni carere motu, & nullā cæli esse partem, neq; in cælo esse oporteat. Siue enim ipsum motū, cælū mouet, aliquid sanē non motum attingens necesse est ipsum mouere, id autem nullam mouētis esse partem: siue continuo non motum est id quod mouet, nulla itidem motæ rei erit pars. Et hoc sanē recte dicere videntur quicunq; asserunt qd circulo latę sphæræ nulla omnino manet pars. aut enim totam stare necesse esset, aut illius cōtinuum diuelli. Verum quoniam polos potentiam habere quandam arbitrantur, cum nullam habeant magnitudinem, sed vltima & puncta existant: id sanē non recte. Ad hoc enim quod nulla illorum est essentia, fieri non potest vt vnicus à duobus agatur motus. Polos porro duos faciunt. Quod igitur ad vniuersam naturam quiddam sic se habet vt terra ad animalia, & ad ea quæ per se mouentur, ex huiusmodi quispian dubitare poterit.

Postquam retro philosophus ostendit (vt vidimus) quod animali commoto partem quandam in illo manere necesse est: & quod extra ipsum aliquid etiam fixum & quiescens oportet esse, quod nulla illius existat pars, ad quod innisum moueri possit: hoc in loco propositæ rei conuenientē de cælo ipso adducit quæstionē, quæ huiusmodi esse videtur: vtrum scilicet id quod mouet cælū, immobile sit: & vtrum ne ipsius cæli sit pars, necne. Anima enim ipsum mouet animal, existens immobilis, & tamen animalis pars quædam esse censetur. Nunquid igitur cæli motor, ipsius sit pars cæli, quemadmodum anima pars est animalis, vel illius non est pars? Triāq; hoc in textu quæsitā non immerito videri possunt: vnum quidem, vtrum ne cæli motor, quicunq; sit ille, moueatur? Alterum, vtrum cæli sit pars? Tertium, vtrum ne in cælo sit omnino vt gubernator in ipsa est naui, & anima in ipso esse censetur animali? Adductis igitur huiusmodi ambiguitatibus philosophus ostendit prius cæli motorem non moueri, dicens, Si enim motum est id quod cælum mouet, immobile quiddam (vt retro ostensum est) reperiri necesse est, quod tangens, & cui sanē innisum, moueat, idq; nullam illius quod mouetur esse partem. Si enim illius esset pars, quemadmodum cubitus brachij: alio certe illi opus esset quopiam cui inniteretur. sed fieri non potest vt primum mouens quippiam contingere possit, & cuiuspiam inniti, cum impartibile existat, & careat corpore: vt in commentarijs de physico auditu sufficienter est demonstratum. Quamobrem non mouetur primum mouens, sed omni penitus caret motione. vt hoc modo in secunda figura ratio concludatur: Mouens, motum vt mouere possit, alicui innititur. primū mouens nulli innititur. primū igitur mouēs non mouet motum. omni igitur penitus caret motu. si autem omni caret motu, ipsum necesse est non esse partem rei quæ mouetur. Si enim mouens cælum, ipsius pars esset cæli: quoniam ipsum esse immobile oportet, vt declaratum est: vel vniuersum maneret cælum: vel si parte ipsius manente moueretur, diuelli utiq; & dissipari ipsum necesse esset. Et in hoc recte dixisse illos sanē asserit qui dixerunt quod circulo commota sphæra, nulla illius manet pars, ne illius scilicet diuellatur distrahatiq; continuum. Falli autem sanē dixit eosdem & decipi cum vim cæli motricem ipsis assignauere polis. Poli enim nihil sanē esse videntur nisi extrema quædam & puncta, per intelligentiæ magis actum suum esse habentes, quam quod naturam aliquam habeant certam, & rei cuiusdam veram essentiam. Ad hoc, quod fieri etiam non posse videtur vt vnicus motus à duobus mouentibus efficiatur, & quippiam vnica tantum motione à geminis cōcitari posse motoribus. Vnus enim numero motus ab vno numero est mouente, & in vna re mota, vt

- in physicis est demonstratum. Poli autem duo sunt: quare & totidem ab ipsis & in ipsis motus esse dicentur. Vnus est autem vniuersi motus cæli, ab oriente scilicet in occidentem. Concludit postea philosophus quod in vniuersa natura quiddam planè reperitur quod omni caret motione, à quo ipsum sanè mouetur cælum, nulla illius existens pars, & extrinsecus existens, eo se habens modo ad ipsum vniuersum, vt ad animalia terra se habere videtur, ad ea quæ per se mouentur, id est, per causam intrinsecam. Dicit autem id hoc se habere modo, ex eiusmodi re quempiam posse dubitare. quod est ac si dixisset, ex huiusmodi dubitationibus quispiam persuaderi poterit eo se habere modo in vniuerso immobile quiddam, vt se habet terra ad animalia, & ad ea quæ per se mouentur. Verùm quoniam hoc in loco vbi de polis agit philosophus, & in sequenti etiam textu in quo de Atlante verba facit, Academicorum taxare videtur sententiam, qui ipsius vniuersi cum axi tum polis excellentes ascribunt vires: ne indicta causa viri illi condemnentur, & perperam sensisse conuincantur, eorum breuiter in præsentia hac de re sententiam explicabimus. Consueto etenim illi modo diuinas rerum pertractantes notiones, & verborum inuolucris profundos occultentes sensus, per polos quidem vires intelligunt stabiles quasdam vniuersum ipsum firmantes & stabile facientes, & quæ omnem illius molem ad intelligibilem amorem excitant, impartibiliter sanè partibilem illam, & sine dimensione interualla & dimensiones habentem. Quamobrem in commentarijs de republica Plato hanc ipsius colus adamantinos facit, inuariabilem illorum & immutabilem ostendere volens naturam. Per axem autem, diuinam quandam mentem significare volunt complicatricem centrorum ipsius vniuersi, & illius concentricam, diuinarumque circunlationum communicatricem, circum quam omnium (vt aiunt) fit chorea, & circunvolutiones, tanquam circa rem quæ totum sustinet cælum. Quam inquam diuinam mentem Atlantis nomine iccirco insignire voluerunt, vt indefatigabilem & inuincibilem actionem habentem. In ijs igitur vniuersi viribus, siue diuinis mentibus: more suo cum polorum, tum axis & Atlantis vtuntur vocabulis, quæ nunc taxare videtur philosophus. Ex quibus recte perspicentiam manifestò apparere potest in verbis solummodo, non in re ipsa horum philosophorum esse differentiam. Polos enim & centra & axem Aristoteles mathematicorum accipit more, quæ nimirum cum extrema sint quædam, & indiuidui quantitatis continuæ termini, nullam profecto habent magnitudinem, & iccirco essentia carentes, operationibus certe quæ ab essentijs fluere videntur, etiam carent. Plato autem per centra & polos metaphysico intelligi vult modo impartibiles quasdam naturas & essentias, alio indiuisibilitatis impartibilitatisque modo quam terminis competat quantitatis.
- 10
20
30
- Mentes enim intelligit separatas, quarum vires cum ad stabiliendum, tum ad mouendum vniuersum dicit esse maximas.

Verum ij qui in fabulis versantur, & Atlântem pedes in terra habere faciunt, non sine mēte hanc fabulā dixisse videri possunt, perinde ac ille diameter sit, cælumque circum polos torqueat. id autem ratione contingere videtur: quoniam manet terra. Verum huiusmodi rei assertoribus concedere est necesse illam vniuersi nullā esse partem. Præterea mouētis robur & quiescentis æquabiliter se habere oportet. Est enim magnitudo roboris & potentiæ qua sic manet quod quiescit, sicut qua motor mouet. Et profecto quædam necessario est portio, vt contrariorum motuū, sic etiam ipsarum quietum. Et quæcumque sunt æquales, à se inuicem non patiuntur: per exuperantiam autem vincuntur. Quamobrem siue Atlas, siue aliud quippiam sit quod mouet ex ijs quæ intra continentur, nihilo magis excellere debet quietem qua terra manet: vel de medio, suoque ipsius loco mouebitur terra. Vt enim impellēs impellit, sic impulsus impellitur, & similiter vt est robur. Mouet autem primū quiescēs, iccirco maius & valētius robur, aut simile & æquale quieti. Eodēque modo rei motæ, quæ tamen non mouet. Tantā igitur in quiescendo terræ facultatē esse oportebit quantā tum vniuersum habet cælū, tum illius motor. Quod si hoc fieri non potest: neque vt cælum à quopiam quod

40
50

intus sit moueatur, fieri poterit.

Quoniam in calce superioris textus dixerat Aristoteles quòd ex similitudine motus anima-
 lium quispiam persuaderi rationabiliter posset quòd in ipso etiam vniuerso quiddam reperis-
 retur quod eo se haberet modo, vt terra se habet ad animalia, & ad ea quæ à causa mouen-
 tur intrinseca: iccirco subiūgit dicens id ipsum de poëtarum sententia esse terram: vulga-
 tamque de Atlante tangit fabulam. Hunc enim poëte asserunt in terra stantem, & colūnas quasdam
 in manu habentem, cælum sustinere, & ipsum etiam mouere, proportionabiliter se habentē dimidia-
 tæ circuli diametro, à centro ad circūferentiam vsq; extensæ, & illam contingenti. vt enim illa ab or-
 bis centro ad circūferentiam pertingit, ita Atlas à terra, quæ centri vicem obtinet, ad cæli conuexa
 extendi dicitur. Dicit autem philosophus quòd illi qui id asseuerant, ex quadam ratione & sensu mys-
 tico dicere & proferre ista videntur, & sub fabularum inuolucris latentem quandam veritatis veritas
 effigiem. Ponunt enim vt cælum moueatur, aliquid fixum & manens esse oportere: quod illi ter-
 ram esse dixerunt: iccirco in illa stantem, & illi innisum Atlantem dixerunt. Hac autem posita opi-
 nione philosophus illam statim reprehendere contendit, & falsam iccirco illam esse probat, quo-
 niam ex ea manifeste sequatur terram non esse vniuersi partem. Dicitur enim est & probatum etiam
 retro quòd id mouens quod extra rem motam quiescit & manet, neq; ipsa est res mota, neq; vlla illius
 pars. Si enim pars esset illi, haudquaquā illa media res illa moueretur. Qui enim in puppi manet cō-
 to ad malum innisus, profecto nunquam nauim propellet, quoniam tanquam pars nauis esse cense-
 tur id quod in nauis manet, quòd si terræ innitatur, nauim certe mouebit. Terra enim nō est nauis pars
 aliqua. Quamobrem ratione simili stans in terra Atlas vniuersum mouere non poterit. terra enim
 pars est vniuersi. Præterea inquit contra eisdem etiam contendens & instans, vt est robur aliquod,
 inquit, & potentia, per quam mouet id quod mouet: ita etiam robur est & vis per quā manet id quod
 manet & quiescit: & proportionem etiam quandam isthæc inter se habere necesse est. Quemadmodū
 enim motus ad motum, ita quies ad quietem: & per commutatum etiam proportionis modum, vt
 docent mathematici, quemadmodum quies ad motum, ita motus ad quietem: & æquales quidem mos-
 tus & potentia à se inuicem non patiuntur, & in se inuicem non agunt. Hoc enim clarum est per di-
 gnitate illam quæ asserit ab æqualibus actiones nō prouenire. Mouetur autem & mouent res per ex-
 cessus quosdā ad ipsas resistentias. Quāobrē si non est robur & potentia terræ per quā quiescit & ma-
 net terra, æqualis ad illius robur & vires qui in illa firmatur & innititur: mouebitur sanē ipsa terra à
 medio, id est, à suo naturali loco. Cū autē quiescēs primū moueat, per quiescēs primū, Atlantē de illo-
 rū opinione intelligi volens, qui in terra quiescēs cælū mouet colūnis quibusdam, motis ipsis colūnis:
 necesse est terræ quietem, siue illius in stando robur, contraire & reniti non solum Atlantis robori &
 viribus vniuersum mouentis, sed etiam robori & viribus ipsius vniuersi ab Atlante commoti: & vel
 æquales in stando esse vires terræ, Atlantis in mouendo vniuersum, & vniuersi in moueri ab Atlante
 viribus: vel etiam longe maiores & valentiores. Stat enim illa cum mouet Atlas, & vniuersum ab illo
 mouetur. istuc autem fieri non potest, nullāmq; habet rationis in se euidenciam, vt id videlicet quod
 vniuerso comparatum, puncti & centri cuiusdam proportionem habere censetur, æquales habeat vi-
 res, siue maiores etiam, cum Atlanti mouenti, tum vniuerso ab illo moto & concito. Perperam igitur
 ita dicentes sentire videntur: cum vel necessario habeant concedere terram vniuersi non esse partem:
 vel terræ vires & robur in stando, æquales esse, vel etiam maiores quàm motoris, simulq; ipsius vni-
 uersi ab illo commoti & conciti.

Ist autem dubitatio quædam de partium cæli motibus: quæ quo-
 niam ijs quæ dicta sunt est cognata, non ab re hoc in loco perscru-
 tari poterit. Nam si quis motionis potentia terræ quietem ex-
 cellerit, manifestum sanē est quòd illam mouebit è medio. Quòd autem
 robur à quo illi isthæc inest potentia, non est infinitum, clarum est. neque
 enim infinita est ipsa terra, quamobrem neq; illius grauitas. Quoniam au-
 tem impossibile multipliciter dicitur: non enim eodem modo impossibi-
 le esse dicimus vocē videri à nobis, & illos qui in orbe sunt lunæ, cum alte-
 rum ex necessitate sit, alterum autem quauis natum sit videri, non tamen
 videbitur: cælū vero incorruptibile & nō dissolubile: arbitramur quidē ex
 necessitate esse, hac vero ratione nō ex necessitate cōtingit. Natus etenim
 est & cōtingit fieri motus maior quàm à quo quiescit terra, & à quo ignis
 & supremū corpus mouetur. Itaq; si exuperātes fuerint motiones, isthæc

a se inuicem dissoluētur. Sin vero tales quidem non fuerint, illas autem esse contigerit: infinitum enim non contingit, quoniam neque infinitum esse contingit corpus: continget sanè dissolui cælum. Quid enim prohibet hoc accidere posse, si quidem non est impossibile? Nō est autē impossibile, nisi contrariū fuerit necessarium. Verum de huiusmodi dubitatione alius sanè erit sermo.

Posteaquam ostendit Aristoteles quod fabulosum est, & omnino fieri non potest quod cælum ab Alante moueatur, quia demonstrat scilicet esse impossibile potentiam terræ æquam esse potentiam cæli simul & potentiam Atlantis cælum mouentis, subiungit dicens. Est autem dubitatio quædam de partium cæli motibus, vocans nunc cælum mundum vniuersum, illius vero partes terram, ignem, & diuina etiam corpora quæ circulo feruntur: motus autem, circunvolutiones, & à suis naturalibus locis exitus. Est autem quod hic dubitatur, huiusmodi: nunquid si aliqua reperitur potentia maior quam sit terræ potentia & facultas per quam quiescit, mouebit ipsa terra, vel non mouebit? Quod autem contingat reperiri potentiam maiorem terræ ipsius potentia, manifestum sanè est. Si enim esset infinita terra, vis sanè illius & grauitas per quam non mouetur, esset infinita: illa autem infinita existente, nulla certe maior reperiri posset. nihil enim infinito est maius. Quoniam autem finita est terræ vis, namque & ipsa terra finita est, cum actu infinitum reperiri non possit, quemadmodum in physicis est demonstratum: finita autem re nihil prohibet maius quippiam reperiri posse: poterit igitur potentia reperiri maior in mouendo, quam terræ sit in quiescendo potentia: nec minus quam superiorum sit potentia corporum quæ circulo feruntur. Sunt etenim & illa finita corpora, ut in commentarijs de cælo est demonstratum. Subdit post hæc philosophus duplicem impossibilitatis significationem: & alteram quidem dicit ex necessitate impossibilitatem ostendere, ut cum dicitur impossibile esse vocem videri, haudquaquam enim nata est vox visu sensu percipi, & illum immutare: & huiusmodi simpliciter impossibile appellatur. Alteram vero impossibilitatis speciem dicit esse, quam secundum quid nominat, eorum videlicet quæ de natura sui nata sunt fieri, nunquam tamen fieri: cuius exemplum in litera philosophus adducit, dicens impossibile esse eos videri & conspici qui sunt in orbe lunæ: siue illorum tangens sententiam qui lunam tanquam ætheream quandam terram habitari voluerunt, & antichthona appellari: siue ea dicens cernere esse impossibile quæ in corpore lunæ continentur, quæ ob nimiam interualli distantiam, nunquam à nostris conspici poterunt oculis, cum tamen de natura sui nata sint conspici & videri, cum sint corpora, colorumque habeant quædam, qui omnia certe corpora consequi censetur. Melior tamen & literæ accommodatior prima videtur esse expositio. Famosum etenim apud antiquos fuit, multosque opinio illa habuit assertores, qui dixerunt lunam habitari, lunaresque quosdam esse homines. Cuius opinionis cum Plato ipse, tum Cheronæus meminit Plutarchus: & alioquin (ut dixi) huic sententiæ literæ contextus magis quadrare videtur. Scribitur enim, & illos qui in orbe sunt lunæ, & non, illa quæ sunt in orbe lunæ. Prosequitur postea philosophus dicens cælum nos arbitrari ex necessitate esse incorruptibile, id est, impossibile simpliciter esse corrupti cælum, sicut vocem esse visibilem simpliciter esse impossibile existimamus. Verum per retro dictam finitarum potentiarum rationem ipsum esse corruptibile contingit, quia maiorem reperite contingit potentiam, quam illa est qua terra quiescit, & ignis supernaque mouentur corpora. Quoniā autē hoc in loco ambigere quispiam posset an ne reperire contingat potentiam maiorem quam sit cæli terræque potentia, iccirco subiungit: Itaque si exuperantes fuerint motiones, id est, si excedentes fuerint potentiam entium numero quæ subsistentiam habere censerentur, quam sint potentiam cæli & terræ, mouebunt utique nunc, aut aliquando, & mundum destruunt, quoniam motoris & rei motæ dissoluetur proportio & sympathia illa qua perstant: quod signare videtur Aristoteles per illud, a se inuicem dissoluentur. Destructa enim proportione qua vniuersi inter se partes coniuncte stare & permanere censerentur, omnia proculdubio ruere & interire necesse est. Si vero non fuerint, inquit, maiores potentiam quam sint illæ ipsius vniuersi, & illius partium, possunt autem aliquando esse: infinitum enim non contingit, id est, non enim sunt infinita corpora, ut eorum potentiam sint infinita: vel, infinitum enim non contingit, id est, nihil enim quod contingit fieri, in infinitum extensam habet suam potentiam, sed aliquando ad actum peruenit, quemadmodum in commentarijs de cælo est demonstratum: si enim contingit ex aère fieri aquam, aliquando sanè fiet ex aère aqua: similique modo de alijs dicere licet rebus: Si igitur non sunt maiores excellentioresque potentiam quædam terræ & cæli potentiam, possunt autem esse: continget utique ipsum cælum corrupti. Quid enim prohibet illud corrupti, si non est impossibile, sed contingens cælum corrupti: non est autem impossibile, nisi oppositum sit necessarium. Cum enim quippiam est necessarium, tunc illius oppositum est impossibile. Verbi causa necessarium est hominem esse animal: impossibile igitur est hominem non esse animal. Quando autem oppositum est contingens, vel non necessarium, illius oppositum haudquaquam est impossibile: verbi causa non est necessarium Socratem in theatro deambulare: ideo non deambulare Socratem in theatro non est impossi-

Duplex im-
possibilitatis
ratio.

Homines lun-
ares.

Impossibile
simpliciter ne-
cessarium ha-
bet oppositum.

bile, sed contingens possibile. Quamobrem si non est necessarium non corrumpi cælum, sed contingens, neque est impossibile, ipsum sanè corrumpi erit possibile. Et ista profecto sunt quæ à philosopho dicuntur in textu: dubitationem autem hanc ipse paulopost dissoluet. Quòd autem propria sit & conueniens ijs quæ præmissa sunt, vt diximus, hinc patere potest: nam retro dicebatur, si Atlas mouet cælum terræ innisus, erit potentia terræ seorsum existens maior Atlantis potentia, & potentia cæli. Si autem sic se res habet, quid prohibet esse maiorem etiam potentiam quàm sit potentia terræ qua de re in superiori dictum est textu.

Vtrum autem oporteat extra id quod mouetur, immotum quiddam esse & quiescens quod nulla illius existat pars: an secus? Et hoc vtrū ita se habere in ipso vniuerso est necessarium? 10
Fortasse enim videri poterit inconueniens esse, si motionis principium intus sit. Quamobrem ita existimantibus videri poterit recte ab Homero fuisse dictum:

- » Sed vobis nunquam cælo deducere ab alto
- » Ad terram dabitur summumq; sciumq; tonantem;
- » Non si peruigili studio, multoq; labore,
- » Dijq; Deaq; omnes pariter trahere inde velitis.

Quod enim omnino immobile est, à nullo moueri contingit. Vnde etiam iam dicta soluitur difficultas, an contingit cæli compositionem dissolui, vel non contingit. Siquidem ex immobili dependet principio. 20

Cur cæli cor-
rumpi nō possit

Cum retro ostendisset Aristoteles quòd si debent esse motus, quiddam necesse est esse quiescens extrinsecum, quod nulla illius quod mouetur sit pars: volens inuestigare an debeat etiam in motu cæli quiddam esse immobile vt cælum moueri possit, sermonem rursus sumit priorem, & de animalibus ipsis interrogans, ad cæli reflectitur motum: & per id quod subicitur, dans nobis intelligere quòd aliquid est extra cælum penitus & omnino immobile, subdit, Fortasse enim inconueniens videbitur esse si principium ipsius motus intrinsecum est. Quemadmodum enim impossibile est ab illo moueri nauigium qui in puppi manet, quoniam nauigij quædam censetur esse pars: ita & cælum impossibile est moueri intrinsecus existente illo quod illius motionis est principium. Pars enim illud sanè erit ipsius vniuersi. Quamobrem ab ijs qui admittunt & concedunt quòd si cælum moueri debet, quiddam prorsus immobile extra cælum existens necesse est esse: vero sanè consentaneum afferri videtur. Cuius sententiæ vatem fuisse Homerum testimonio esse possunt ea quæ in octauo Iliadis suæ libro de Ioue vir ille cecinit. Iouem nanque ad alios deos ita loquentem facit, Nunquam profecto vos omnes, quotquot estis, omnia etiam facientes, & impense laborantes, me de cælo ad terram deducere poteritis. Primum enim mouens à quo primum mouetur mobile, quod aplanes vocat, immobile penitus existens, nulla vnquam dimouere poterit vis. Si autem est immobile, retro nimirum adducta dissoluitur quæstio, quæ dicebat & quærebat vtrū ne corrumpi contingat cælum, nec ne. quod enim à non mota mouetur causa, nunquā certe corrumpetur, sed quousq; id perdurauerit mouens, proculdubio permanebit. Literæ autem continuitas huiusmodi esse videtur. Vnde si à causa immobili dependet, soluitur iam dicta difficultas, an contingit &c. 30

In animalibus autem non modo ita immobile quiddam esse oportet, sed in ijs etiam quæ per locum mouentur, quæcunque se ipsa mouent. illorum enim aliud quidem moueri, aliud autem quiescere oportet, ad quod innisum motum mouebitur: vt si aliqua partium moueat, innititur enim altera ceu ad quiescentem alteram. De ijs vero quæ carent anima quæcunque mouentur, dubitare quispiam poterit vtrū omnia in se habeant & quiescens, & mouens: & ad quippiam extra quiescētium necessario innitantur: an impossibile: vt ignis vel terra, vel aliquid 40

aliud quod anima caret: sed à quibus primis hæc mouentur. Inanima nanque omnia ab alio mouentur. Omnium autem ita motorū principiū sunt quæ se ipsa mouent. Verum de eiusmodi in animalibus quidem dictum est. Hæc nanque omnia & in se ipsis habere quiescens necesse est, & extra ad quod innitantur. Si autem aliquid est superius & primum mouens, non est manifestum: & de huiusmodi principio alius est sermo. omnia vero quæ mouentur, ad ea quæ extra sunt innisa mouentur, & cum spirant, & cum exspirant. Nihil enim refert magnum projicere pondus, an paruum, quod sanè faciunt qui despuunt, & qui tussunt, & qui spirant, & qui exspirant.

Quoniam dictum fuit retro quòd ea quæ mouentur, omnia necessario immobile & fixum requirunt quiddam quod extra sit: hoc in loco ad partialiora descendens philosophus dicit non solum id principium in animalibus esse requisitum, & in ijs quæ se ipsa mouent, sed oportere in istis etiam aliquod fixum & immobile intrinsecus reperiri ad quod innisa & appellentia nimirum mouere possint: quod etiam in partibus motis accidere videtur. mota enim partium altera, ad quiescentem alteram inniti illam videmus. qua de re dictum est retro cum mota vna cubitum quiescere diximus: & lacerto commoto humerum stare ex philosophi verbis asseuerauimus. Similiq; rationis modo de tibia & genu, necnon crure & coxa dictum est supra. His præmissis istuc ipsum Aristoteles in rerum anima carètiū motionibus quærit, vtrum videlicet hæc duo principia immobilia, intrinsecum scilicet & extrinsecum, in illis requirantur. Statimq; respondet quòd non, huiusmodi afferens causam & rationem. Cum enim inanima, inquit, in se principia sui non habeat motus, sed extrinsecus moueantur, à generante videlicet: nō est necesse q; ista duo habeant principia quiescètia, sed illa habent nimirum quæ ipsa mouent inanima. Huiusmodi autem sunt illa quæ se ipsa mouere dicuntur. Quamobrem cum omnia quæ ab alio mouentur, ad illa reducantur quæ ex se mouentur, hæc autem (vt retro dictum est) duo illa quiescentia & fixa habet principia, per accidens inanima & illorum ratione illa duo habebunt principia, & non per se. Animata autem omnia ad motū suum (vt dictū est) illa duo requirunt principia, siue paruus sit motus, siue magnus. Intrinsecus quidem partem sui quiescentem, extrinsecus autem id ad quod innisa & veluti appellentia cum mouent, tum mouentur. Subditq; postmodum philosophus hoc videlicet in loco non esse manifestū si aliud quiddam superius extrinsecum est principium immobile penitus & manens: & illud, siquidem est, à præsentī contemplatione semotum esse dicit. Nec immerito sanè. nanq; de illo cum in viij. de physico pertractatur auditu, tum in ijs quæ post physica inscripsit commentarijs. Quantum autem ad propositum spectare videtur negotium, manifestum esse dicit ad omnes animalium motiones duo illa necessario requiri principia, siue paruus fuerit motus, siue magnus. Vnde etiam in exspirationis & inspirationis motione principia nimirum ista esse censentur: & de intrinseco quidē quiescente nullum est dubium: de extrinseco autem erit sanè manifestum siquis mentem adhibuerit quoniam modo animal respirando innitatur eo quo natum est inniti modo in tali eius opere. Pariq; modo dū tussit & exspuit. Nihil enim refert, inquit, quātum ad motionis principia ista, vtrum magnū expellat quispiam pondus, an paruum & exiguum etiam. Vt igitur in magni cuiuspiam pōderis expulsione manifestum conspicimus in animalibus nisum tum ad membrorum partes quiescètes, tum ad stantem sub eorum pedibus terram: ita ad minoris impulsū ponderis, cuiusmodi cum modicus adhærentis pituitæ excreatus, tum inepti ad refrigerandum aëris exspiratio esse censentur, idem sanè fieri existimandum est.

Vtrum autem in eo solum quod seipsum per locum mouet, quippiam quiescere oportet, an etiam in ijs quæ ex seipsis alterantur, & augescunt? Nanq; de prima generatione & corruptione alius est sermo. Si enim est is quem diximus, primus motus: generationis & corruptionis profecto is erit causa, necnon aliarum fortasse omnium motionum. Quemadmodum autem in vniuerso, ita in ipso animali prima erit isthæc motio postquam fuerit absolutū. Quam

obrem & augmenti, si quid est, sibi ipsi erit causa, & alterationis: sin secus, non est necessarium. Primæ autem augmentationes & alterationes ab alio, & per alia fiūt: generationis autem & corruptionis minime sibi ipsi quippiam causa esse potest. Præcurrere enim debet motor id quod mouetur, & genitum generans: nihil autem seipso est prius.

Hæc est secunda quæstio, in qua ab Aristotele quæritur vtrum ne sicut in motu per locum animalium semper quiddam requiritur intrinsecus quiescens, ita etiam esse oporteat in ijs quæ alterantur & augescunt ex se, id est intrinsece. Hoc in loco alterationes vocans iram scilicet & dolorē, & voluptatem, ceterasque huiusmodi animorū affectiones. nam de ijs quæ extrinsecus alterantur ab alijs, nullum sanè est dubium: verbi gratia sicut de ijs quæ à continenti alterantur aère, vel de prima generatione & alteratione. Foetus enim in vtero à matre alterari & augmētari dicitur, tanquā matris quædam existēs pars. Præsens autem quæstio est de ijs quæ solum ex se alterantur & augmētantur, vtrum scilicet habeant principium quiescens intrinsecum, vt habent illa quæ ex sese per locū mouentur. Respondet autem ad quæstionem per conditionem, dicens, si motus localis est primus inter omnes alios motus, vt demonstratum est in commentarijs de cælo, & de physico auditu: diuiditur enim in rectum & circularem: & tam in vniuerso, quàm in ijs animalibus primus est motus: ad primum autem omnes sanè alij reducuntur motus: habebunt profecto omnes alij motus principium illud immobile intrinsecum, vt ad omnes alios motus localis requiritur motus. Prius enim quàm generetur producatūque animal, opus sanè est vt locali motu in vtero genitale moueatur semen, priusque etiam in spermaticis ipsius generantis appellatis vasis. Conformatio præterea ipsius animalis non sine locali motu fieri potest. Edita quinetiam in lucem animalia, si lac fugere debent, locali indigent motu. Sanguis præterea ad alimentum præparatus, & animalis augmentationem, per varias sursum & deorsum applicationes, tū ante & retro feratur necesse est. Et simili rationis modo cum alij omnes motus locali indigeant motione: ea autem non fit (vt retro est declaratum) sine principio immobili intrinseco: omnes profecto alij motus, si non per se, per accidens saltem illo immobili principio indigere videntur. De prima autem generatione & de primo augmento in præsentia nulla est quæstio, quoniam de motibus quæritur quibus ex sese animalia mouentur. Cum autem animal primo generatur, ex se moueri non dicitur, quia omne quod ex se mouetur, actu ens est: animal autem cum generatur, non est actu ens, sed potestate tantum, & in generationis via. Ex se igitur moueri haudquaquā recte dicitur. In huiusmodi igitur motionibus isthæc non quadrat quæstio, sed in alijs certe omnibus motibus per quos ex sese moueri cernitur animal, quoniam alij omnes ad localem referuntur motū, tanquam ad primam & principalem motionem. Cum enim generatio alterationis sit finis, nulla autem alteratio sine locali est motione: omnes autem alij motus nō sine generatione & alteratione fiūt: omnes profecto alij motus ad motum referuntur localem. Et iccirco ad quæstionem respondendo dicit philosophus quod si localis motus omnium aliorum motuum est primus, aliorum nimirū omnium erit etiam causa: & vt in illo res se habere videtur, ita sanè in alijs se habebit omnibus. sin secus, nō est necesse. quam conditionis partem vt falsam & explosam breuiter solummodo hoc tangit in loco. De motibus vero quibus extrinsecus animalia mouentur, dictum est, illos videlicet ad hanc non pertinere quæstionis disquisitionem. Verum cum dicit quod prius est mouens quàm motum, non de omnibus intelligendum est, mouente scilicet & moto, sed de aliquibus: quanquam de omnibus etiam verum est dignitatis prioritate.

DE anima autem siue moueatur, siue non: & si mouetur, quo moueatur modo: prius dictum est in ijs in quibus de illa est pertractatum. Quoniam vero inanima omnia ab alijs mouentur. Nam de primo quidem & perpetuo mobili, quoniam moueatur modo, quo pacto moueat primum mouens, in primis philosophiæ commentarijs determinatum est prius. Reliquum autem est contemplari quomodo anima corpus mouet, & quodnam animalium motionis sit principium. Animata enim præterquam ipsius vniuersi motionis, aliorum sanè motus sunt causæ quæcunque à se inuicem non mouentur, quoniam se inuicem impellunt. Quapropter omnes illorum motiones finem habent, nam &

Quæ sint alterationes ab extrinseco.

Motus localis aliorum motuum primus.

Omnes motus localis indigent motione.

illæ animatorum sunt eiusmodi. Omnia enim animalia cum mouët, tum mouentur alicuius gratia: quapropter id illis omniũ motionum est finis, cuius videlicet gratia.

Quoniam dictum est retro quòd principia motus inanimatorum ipsa erant anima prædita, & ijs ipsis origo & initium omnium motionum erat anima: ne quispiam hoc in loco dubitare & quærere possit per qualesnam anima moueatur motiones, iccirco in præsentia dicit philosophus de anima ipsa siue moueatur, siue non moueatur: & si moueatur, quonam moueatur modo, alibi fuisse pertractatum, id est in commentarijs qui de anima inscribuntur. quo in loco cum ab anima localem secludat motum, peculiare illius motiones nos docet. Subiungit postea philosophus quòd inanima omnia ab alijs mouentur: & huiusmodi primum esse motum, id est cælum, hoc asserit in loco, licet in ijs qui de cælo inscribuntur commentarijs, ubi exquisitius hac de re pertractatur, cælum diuinum esse animal dicat: & alioquin cælum anima carere posse haudquaquam vero consentaneum esse videtur. quod etiam omnes cum Academici, tum Peripatetici non ab re voluisse censentur. Verum quoniam istuc alterius, neque contēndæ (mehercle) quæstionis esset initium, de anima scilicet vniuersi, & de partialibus etiam astrorum animis in præsentia verba facere, nõsque breuitati hoc in loco studendum esse duximus, cursimque & succisuis (vt aiunt) horis explicationes has nostras conficimus: eiusmodi quæstione prætermissa, vel in aliud potius tempus referuata, quod instat agamus. Dicit igitur Aristoteles, de hoc primo moto, de ipso videlicet cæli corpore, quonam moueatur modo, & quomodo illud primum moueat mouens, nihil in præsentia dicere & pertractare velle, cum prius hac de re in commentarijs de prima philosophia abunde sit ostensum & determinatum, & pro parte etiam de primo maxime mobili in viij. de physico auditu ipse nos docuerit. Quærendum autem hoc esse dicit in loco quomodo corpus moueat anima, & quibus tanquam instrumentis id facere censeatur. Namque omnium motus dicit inanimatorum, excepto cæli corpore, & ipsis elementis, quæ à se inuicem moueri asserit, quoniam se inuicem impellat. illorum enim generationes & corruptiones non sine motu fieri possunt, & impulsione quadã. Iis igitur exceptis, omnes inanimatorum motiones ab ipsis fieri animatis asseuerat. Ex quo manifeste etiã apparet cælum & elementa ipsa in numero anima carentium Aristotelem in præsentia ponere. Quibus consequenti doctrinæ ordine postmodum subiungit Aristoteles omnes inanimatorum motiones finem habere: hoc autem iccirco, quoniam omnes animatorum motus sunt huiusmodi, id est fines quosdam habent determinatos: cuius rei statim certã subiungit causam, dicēs animalia omnia & moueri, & mouere alia, alicuius gratia. Finis autem est, cuius gratia omnia fiunt quæ fieri videntur.

Hic inanime vult esse cælum: animalibus dicitur illud animal vocat.

Elementa à se inuicem mouent.

Animaduertimus autem cogitationem, fantasiam, selectionem, voluntatem, & cupiditatem animal mouere: hæc autem omnia ad mentem referuntur, & appetitionem. Fantasia enim & sensus cum mente eundem habent locum, cum iudicandi habeant facultatem. Attamen ijs distant quæ in alijs dictæ sunt differentijs. Voluntas vero & ira & cupiditas omnia cum appetitione faciunt. Selectio autem communis est cogitationis & appetitionis: quapropter & ipsum quod seligi potest. Non autem omne excogitabile seligibile est, sed rerum agendarum finis.

Quoniam (vt retro dictum est) Aristotelis intentio hoc in loco est perscrutari & nobis tradere quonam modo anima corpus moueat: iccirco hoc in textu breuiter connumerat omnia principia animalium motionis, & quomodo adinuicem se habeant illa declarat, dicitque cogitationem proculdubio & fantasiam, necnon selectionem voluntatem & cupiditatem animal mouere: quæ sanè omnia ad duo quædam priora & communiora referri videntur principia, ad mentem scilicet, & appetitionem. Vbi clare etiam ipsis verbis ostendit quænam ex supra enarratis motus principijs intellectui & menti, & quæ ipsi subordinentur appetitioni. selectionem solam vtrisque esse communem asseuerans. Pro quorum declaratione & multorum etiam quæ dicuntur inferius, in præsentia animaduertendum esse censeo quòd animæ partes, siue vires, siue potestates illas appellare malimus, primariæ sunt duo, theoreticum scilicet, & practicum: siue, quod idem valet, contemplatiuum, & actiuum: & alterum quidem intellectus siue mens appellatur: alterum appetitus siue voluntas. nihil enim (vt arbitror) refert quo illud nomine voces, cum voluntas rationalis dicatur esse appetitus. Et ad intellectum quidem ipsum siue mentem pertinet iudicium: ad voluntatem vero siue appetitionem operatio spectare videtur. Iis autem animæ partibus siue viribus siue potestatibus

Theoreticū & practicum, principales animæ potestates.

tanquam principalioribus & dominis nonnullæ famulantur & deseruiunt potestates. Et parti quidem contemplatiuæ quæ iudicatiua est, sensus & fantasia obsequuntur. nunciant enim eæ menti & intellectui ea quæ extrinsecus perceperunt. Parti autem actiuæ, scilicet appetitioni, motiua deseruit virtus, & musculorum attractiua potestas, quam vnico vocabulo sed composito græci νευροσπαρτικὴν appellāt. Est præterea alia quædam vis quæ media quodammodo esse censetur, & ex intellectu & appetitu nimirum constari existimatur, quæ selectio appellatur, græci προαιρεσις vocant, quæ iudicat quodammodo & agit. Quamobrem huiusmodi esse dicit ipsum seligibile, mediæ scilicet cuiusdam naturæ, quod haudquaquam ipsi excogitabili contingere affirmat. non enim excogitabilium omnium est selectio. rerum nanque scientiæ sunt eiusmodi, quarum nulla est selectio. Verum quæcunque excogitabilium practicum habent finem, vt sunt illa quæ arte constant, eiusmodique complura alia, seligibilia sanè esse perhibentur. Principium igitur motus in ipsis animalibus (vt id etiam obiter hoc dicatur in loco) illud est quod primo expeti aut declinari natum est: quæ græci πρῶτον δίσκτον, καὶ πρῶτον φευκτὸν appellāt. Hoc igitur sensu perceptum & cōprehensum, siue fantasia, siue cogitatione, appetitum mouet ad se persequendum, aut fugiendum: quo excito & moto caliditates quædam & frigiditates necessario consequuntur, spirituum videlicet motio, & cum extensio, tum contractio vel ad internas, vel ad externas corporis partes. spiritibus autem commotis nerui mouentur, & illorum initia & origines in corde ipso commorantes: illis vero motis & excitatis, neruorum mouentur extrema in ipsis animalium membris & musculis constituta: quorum motionibus postmodum per locum mouetur animal, ab ipso videlicet appetitu commoto & excito à re extrinsecus posita quæ natura sui vel declinari vel expeti nata est. Paruus autem motus in principio factus, multarum postmodum & magnarum differentiarum est causa, non alia euidentiore huius rei similitudine, quàm clauis paululum in puppe commoti, vnde magna in prora & longe apprensus fit nauigij ipsius commutatio, & à priori statu diuersitas. Animaduertendum præterea non ab re esse censeo, quòd sicut in iudicatrice animæ parte plures reperiuntur potentia: aliud enim est imaginari, & aliud suspicari, necnon aliud est apprehendere, & aliud opinari, quæ tamē omnia ad communem iudicatricem animæ partem reducuntur: ita sanè est in ipso appetitu, siue impulsione. Appetitus nanque, impulsus quidam ad rem quandam esse censetur. Ex eodem enim appetitionis primordio aliud est concupiscentia siue libido: aliud est ira: aliud voluntas & selectio siue deliberatio. Animaduertendum est etiam, quando id hoc in loco aggressi sumus ostendere, quòd moueri dicitur animal ab impellitricem (vt ita dicam) animæ vi, cum ipsa, vt Peripatetici voluerunt, nullatenus moueatur anima. Actus enim & entelechia de illorum sententia non mouetur. quanuis improprie hic & abusiue loquendi videatur esse modus, corpus scilicet ab anima moueri. Id enim proprie à quopiam moueri censetur, quod à motore est seiugatum & disinctum, vt plaustrum ab equis vel bobus moueri dicimus. Communiori etiam loquendi modo ab aliquo id moueri dicimus, quod intercedente aliquo mouetur: vt artificem ab arte moueri dicimus, & ignem à leuitate sua sursum ferri. Et iccirco corpus ab anima secundum hunc loquendi modum moueri dicere possumus. Motio enim animali competere dicitur ea ratione qua est animatum, non illa qua graue est, aut leue: vel qua calidum est, aut frigidum. Mouetur igitur animal non ab anima, sed per animam, quoniam per appetitum & impulsione, vt dictum est, mouetur, quæ per animam nimirum animalis inesse censentur. Sentit igitur animal & ambulat & intelligit secundum animam, & per animam: non quod illa moueat mota, vt nonnulli voluerunt, sed quia manens omnium est initium & origo motionum. Quemadmodum enim per saltandi artem composita mouetur saltator, & ad tibiæ sonum numerose saltat, & per alias similiter artes mouentur artifices: & sunt eæ illis talis vel talis motionis causæ, ipsæ certe non motæ: nulla enim moueri dicitur ars: ita & animalia secundum animam & per animam mouentur, anima omnino non mota. Est autem appetibilis animæ vis, quam δρητικὴν græci appellant, per quam animalia mouentur. Hæc enim (vt retro dictum est) animalibus est in causa vt proprijs & peculiaribus moueantur motionibus: in quibus, vt hoc etiam obiter dicatur, anima esse censetur non tanquam gubernator in ipso nauigio, sed tanquam forma quædam & entelechia & perfectio, vt à philosopho in libello περὶ ὀρμῆς, καὶ τῆς ὀρητικῆς δυνάμεως, nos de appetitione vel appetibili potestate dicere possumus, abunde est pertractatum: vbi hac de re longiores & accuratos magis habet sermones: à quibus nos hoc in loco pro dictorum explicatione, & nonnullorum etiam quæ postmodum adducentur, isthæc mutuati sumus. Ad philosophi igitur literam reuertamur.

Quomodo ab appetitu mouetur animal.

Quod sicut in iudicatrice: ita in appetitricem animæ parte plures sunt potentia.

Entelechiam secundum Peripateticos non moueri.

Quomodo corpus ab anima moueri dicitur.

Quomodo non mota moueat anima.

Aristotelis libellus de appetibili potestate.

Quamobrem tale est bonorum id quod mouet, sed non omne pulchrum. Vt enim huius gratia est aliud: & vt est finis, cum alia alius cuius gratia existant, eatenus mouet. Oportet autem constitutere id quod apparet bonum, boni etiam locum obtinere: & ipsum iucundum, quandoquidem apparet bonum. Quare palam est quod contingit quidē

id quod semper mouetur, a semper mouente similiter moueri vt singula animalia: contingit autem vt alio modo: & iccirco illud quidem semper mouetur: animalium autem motus terminum habet. Sempiternum autem pulchrum, & id quod vere & primo est bonum, neque modo quidem est, modo vero non est, diuinius profecto honorabiliusque est quam vt illo quicquam sit prius.

- Q**uia in superioris textus calce dixerat Aristoteles quod non omne cogitabile eligibile erat, sed id solummodo quod operabilem erat finis, vt ostenderet selectionem in medio intellectus & appetitus esse collocatam: iccirco hoc in loco litera continuando sententiam dicit quod illud de numero bonorum quod mouet, est operabilem finis: statimque subdit non omne pulchrum mouere, & motionis esse causam. Cognitio namque rerum & scientia, & entium vt entia sunt speculatio, pulchra quidem esse censentur, verum quietis magis quam motionis sunt cause: vt in secundo de anima commentario ipse attestatus est, quando contra Platonem instare nititur appetentem animam seipsam mouere. Mouet igitur bonum vt practicum ipsum animal secundum quod est finis. namque secundum quod huius gratia, aliud est: cum alia alicuius gratia existant, quae tamen non sunt fines. Omnia enim quae finem praecurrunt, & ante illum sunt, finis gratia esse censentur. Verum quoniam bonorum quaedam sunt simpliciter & vere talia, alia vero eiusmodi apparent, cuiusmodi fauua sunt & voluptuosa, quia appetitio fertur ad illud quod sub boni ratione apprehenditur: iccirco apprensus bonum, & quod iudicatur esse bonum, nihilominus mouere videtur. quod enim apprensus bonum, censetur esse bonum, dum sub boni ratione comprehenditur. Post quae adducta tanquam corollarium quoddam subdit Aristoteles dicens: Quare palam est quod contingit quidem & c. id est, ex ijs est manifestum quod aliquo modo similiter mouetur caelum ab ipso primo mouente, & animalia ab appetibili potestate: quoniam mouens quidem caelum vt bonum & desideratum mouet: & animalia certe a bono vel apparente bono mouentur, illud nimirum appetentia. Quodammodo autem, non similiter: quoniam illud quidem semper mouet caelum, vno eodemque modo sempiterno rotatum gyro. Quod vero animalia mouet bonum, quia non est simpliciter huiusmodi, cum varie & inaequaliter mouere percipitur, tum non semper & perpetuo mouet. Quamobrem in illo aeternitatem vere argumentari & ostendere licet. Animalium autem motiones finitas & terminatas esse animaduertimus. Subdit postmodum de sempiterno pulchro, quod primum verumque est bonum, & non modo quidem bonum, alias vero non bonum, vt ea quae penes nos sunt bona, diuinius sane illud esse dicens & honorabilius, quam vt aliquid illo prius aut honorabilius inueniri possit. Non ab re igitur si ea quae apud nos censentur esse bona, aliquando quidem moueant, aliquando vero non moueant: quoniam non perfecte & exacte sunt bona, multumque secum contrarij admistum habent. Illud autem quod sine controuersia est bonum, cum huiusmodi essentia sit sua, & non per extraneum & additum aliquod, ratione amati & desiderati perpetuo sane mouere censetur.

Non omne pulchrum mouere.

Bonum vel apprensus bonum motionum causa.

Caeli motore vt amatum & desideratum mouere.

Primum bonum.

- P**rimum igitur immotum mouet: appetitio autem, & id quod appetibile est, mota mouent. Vltimum autem eorum quae mouentur, quod aliud moueat, nulla est necessitas. Manifestum etiam ex ijs est quod rationabiliter localis motus vltimus est factorum in ijs quae fiunt. Mouetur enim & ingreditur animal appetitione vel selectione, alteratione tamen facta aliqua per sensum, aut fantasiam.

- Q**uia retro dixerat Aristoteles quod sempiternum pulchrum & primum bonum, id est primum mouens vniuersum semper mouet, quod etiam immobile dixerat: hoc in loco de primo mouente ipsum animal loquitur, quod bonum vel apprensus bonum retro esse diximus: dicitque illud non motum mouere. Eligibile namque & ipsum appetibile non motum mouet. ab huiusmodi autem primo animal moueri dicitur. Appetitus autem, siue appetitium, id est vis animae quae appetit & desiderat, cum mouet, tum mouetur: mouet quidem animal, mouetur autem ab ipso appetibili, siue bono, siue apparente bono. Vltimum autem eorum quae mouentur, id est ipsum animal, non est necesse, inquit, vt quippiam moueat. ita quod in huiusmodi rebus, vt in ipsa etiam vniuersi machina, constans quidam tenoris reperitur ordo, vt aliquid scilicet moueat, & non moueatur: aliquid vero cum moueat, tum moueatur: & aliquid tantum moueatur, cum ipsum nihil moueat. Post haec Aristoteles corollarij subdit modo, quod localis motus in ijs quae fiunt, eorum vltimus est quae fieri videntur. Appetibile enim appetitum mouet, siue intellectum, siue sensum & fantasiam. ijs autem

Appetibile mouere non motum.

Quomodo localis motus in ijs quae fiunt, est vltimus.

tem motis passiones quaedam fiunt in corpore, à quibus cum calores, tum frigiditates excitantur quaedam, propter quas (vt retro dictum est) contractiones nonnunquam, interdum extensiones circa connatum fiunt spiritum, quibus in neruos dissipatis & musculos, per impetum quendam quem ὄρμην græci vocant, localis vltimo fit motus, excitaturq; nimirum animal ad quippiam vel declinandum, vel persequendum, vt retro diffusius est declaratum.

Quomodo autem intelligens aliàs quidem operatur, aliàs vero non operatur? Et mouetur interdum, interdum non mouetur? Eodem fanè modo contingere videtur, quo ea quæ immota sunt, cogitatione ratiocinationeque comprehenduntur. Verum in illis quidem contemplatio est finis. Cum enim duas intellexerit propositiones, conclusionem fanè intellexit & coniunxit. Hic autem ex duabus propositionibus conclusio fit operatio: verbi gratia cum nouerit quoniam omni deambulandum est homini, ipse autem est homo, illico deambulat. Si autem quòd nulli nunc incedendum est homini, ipse autem homo, confestim quiescit: & vtrunque facit, nisi à quopiam prohibeatur, aut cogatur. Commoda res est mihi facienda: domus commoda est. domum confestim facit. Integumento corporis indigeo: tunica est corporis integumentum: tunica indigeo. Quo indigeo, id mihi faciendum. tunica indigeo. tunica est mihi facienda. Et ea conclusio, tunica mihi facienda: operatio est. Operatur autem à principio: Si tunica esse debet, necessarium est esse primum. Si autem illud, & aliud: & id illico operatur. Quòd quidem operatio sit conclusio, manifestum. Propositiones autem factitiæ ex duobus constant generibus, ex bono scilicet, & eo quod fieri potest.

Proposuerat in ijs quæ retro dicta sunt Aristoteles duo esse principia animalium motionis, intellectum scilicet, & appetitum, quibus veluti principalioribus subministrâtes & famulantes alias partialiores animæ subiunxerat potestates. hoc autem in loco ostendit quomodo ipsum moueat animal practicus intellectus, & quomodo intelligens & considerans aliàs quidem mouetur ad quodpiam opus efficiendum, aliàs vero non mouetur, sed potius quiescit, cum intellectio illa motionis magis & quietis sit causa quàm motionis. Quo in loco duplicem signare videtur in homine intellectum, practicum scilicet, & contemplatiuum: & ille quidem prior motioni, hic autem posterior quietis esse causa censetur. Quamobrem similitudinem illico inter hos duos intellectus ponit, mox etiam subiungit diuersitatem quam ad se inuicem ij habent intellectus. Ex duabus enim, inquit, vterque consideratis & intellectis propositionibus conclusionem inducit: & in hoc nimirum similes ij duo censentur esse intellectus. Cæterum contemplatiuus conclusionem colligit suam sub entis & sub veri ratione sequentem, practicus autem conclusionem habet suam sub ratione boni vel apparentis boni collectam. Pro quo animaduertendum esse censeo quòd licet Aristoteles expresse dicat in textu litera practici intellectus conclusionem ipsum esse opus, non tamen esse intelligendum vt simpliciter verba sonant. In practico namq; syllogismo immediata conclusio non est opus siue operatio, quoniam ratiocinatio motus rationis quidam esse censetur. Oportet autem motum eiusdem esse speciei cum suo termino ad quem. Verum practica ratiocinatio non est de genere operationum, & iccirco illius finis operatio esse non debet, sed cognitio potius alicuius operabilis rei. quæ res alia etiam via patere potest. Operatio namq; non fit nisi per appetitum eius rei quæ debet fieri. Appetitus autem alicuius rei non nisi post illius cognitionem fieri consuevit. Quamobrem immediata conclusio practici intellectus ipsa est rei appetibilis cognitio. Propositis namq; duabus propositionibus statim intellectus intelligit operationem cuius est appetitus: & illico nisi quippiam impediât aut prohibeat, quod idem significare vult, in opus iam cognitum exit. Vocat autem in textu Aristoteles immobilia ipsas disciplinas, & contemplatiui intellectus obiecta, in quibus sola cognitio est finis, sicut in ijs quæ ab intellectu pertractantur practico, operatio est finis, per eum quem diximus modum. Exempla clara sunt cum in vnico syllogismo, tum in duobus etiã à philosopho in textu adducta, in quibus ad

Duplicem in homine esse intellectum, practicum scilicet & contemplatiuum.

Quod practici intellectus conclusio non sit operatio.

Quomodo in immobilibus vocet philosophus.

præintellectas propositiones practica nimirum sequi videtur conclusio, de fabricanda scilicet domo, & de corporis integumento, penula videlicet siue tunica conficienda. Illud autem, Operatur à principio si tunica esse debet, signare vult quòd post practica collectam conclusionem operarius & artifex statim aggeditur ad explicanda præparandaque illa quæ ad conclusum & iam constitutum necessarium sunt necessario requisita. verbi causa si conclusit tunicam esse conficiendam, statim lanarum emit vellera, eaq; concinnat & digerit vt apte colo diduci possint. Postmodum stamina filorumq; subtegmina textoribus tradit, pannumq; expedit, ex quo postmodum tunicam facit. Similiterq; rationis modo fabricator & architectus vt domum affabre faciat, materiem prius & cementa & ligna cõparat, & ordine quæq; suo componit, & ita ex illis ordine cõpositis domum conficit. Ex quo, inquit, patere potest operationem esse cõclusionem in eiusmodi practici intellectus discursu, id est, ad conclusionem illam statim sequi operationem, vt diximus: secundum sanum scilicet intelligendi modum. In textu autem calce Aristoteles supra memoratas propositiones, practici scilicet syllogismi, factivas non ab re vocare videtur, quoniam illas speculantes & considerantes in opus exeamus, & illico aliquid faciamus: illasq; dicit ex duobus sanè constare generibus, boni scilicet & possibilis. Vt enim post conclusionem collectam aliquid agere aggrediamur, ista profecto duo concurrere debent. alterum enim sine altero mancum est & inefficax. Nam si bonum fuerit per practici intellectus conclusionem collectum, id autem fieri non posse appareat, nullus à nobis fit aggressiois conatus. Possibile autem solummodo & non bonum, neq; apparens bonum, animi non mouet nullum.

Quæ factiue propositiones & ex quibus consistunt.

Vemadmodum autem qui interrogant, sic propositionum alteram, manifestam scilicet, cogitatio haudquaquam insistens considerat: vt si homini deambulare est bonum, quòd ipse sit homo non immoratur: iccirco quæcunque alia nulla ratiocinatione agimus, celeriter agimus. Quando enim aut sensu operatur ad id cuius gratia, aut fantasia, aut intellectu, quod appetit, confestim facit. Interrogationis namq; vel notionis loco, appetitionis fit operatio. Bibendum esse mihi dicit cupiditas: hoc autem esse poculentum sensus vel fantasia vel mens affirmat: confestim bibitur. Ita sanè ad motum & operationem animalia excitantur, cum vltima motionis causa sit appetitio, quæ tamen vel per sensum, vel per fantasiam & notionem efficitur. Quæcunque autem quippiam facere appetunt, partim quidem cupiditate aut ira, partim vero appetitione aut voluntate faciunt & agunt.

Quia retro dixerat Aristoteles intelligentis & operantis in re dissimili similes quodammodo esse discursus ratiocinationes, & utrosq; ex propositionibus quibusdã proprijs & peculiaribus syllogismis vt, conclusionesq; intentas colligere, verum differentes & diuersas, cum diuersi & inter se distincti sint artifices: intelligentis enim conclusionem demonstratæ rei esse notionem: operantis autem ipsum esse opus, vel potius operis ipsius aggressiones: quoniam inquam hæc præmisit Aristoteles, consequenti doctrinæ ordine hoc in textu in supra enarrata syllogizantium perstans similitudine dicit quòd quemadmodum interrogantes, per interrogantes intelligens ipsos dialecticos, qui vtranque sanè contradictionis interrogant partem, interrogare solent, sæpenumero vtrasque syllogismi propositiones adducunt, ex quibus conclusiones colligunt: nonnunquam autem alteram prætermittunt, si videlicet est manifestæ, nihilque ambiguitatis in se habet: ita in rebus agendis sola maiore contentus propositione, si minor clarior est quam vt adstrui debeat, aut ambigi possit, peculiarè statim affert cõclusionem, & ad opus exit cõstitutum. Cuius rei manifesta sanè adducit exẽpla. Si enim quispiã, inquit, in actionibus cõsenserit, & cõstitutum habuerit quod omni deambulandum est homini, vt corporis videlicet valetudinẽ & vires, quod bonum est, conseruet & augeat: is profecto nihil amplius cõsiderationi illi quæ id sibi dicit, impertit, quod scilicet ipse homo est. istuc enim in nulla est cõtrouersia, sed statim in opus exit, & deambulat. Quæ certe re manifestæ esse dicit ab ijs quæ nullo ratiocinationis præuio discursu operantur homines, quæ nulla cunctationis interposita mora confestim facere animaduertuntur: qualia sunt bonorum vtiliumve appetitum valenter mouentium subitariæ vendicationes, aut incõmodorum malorumve ingruentium declinationes repetinæ, & fugæ. Tunc enim haudquaquam syllogizant homines, ne morentur, tempusq; cõterant, & occasiones prætermittant, sed illico id faciunt quod cõmotus & excitus appetitus à sensu siue ab imaginatione vel ab intellectu, illis repræsentat & suggerit. Cuius rei cõ clarum admodum in literæ cõtextu sit

Dialecticos vtrâq; contra dictionis interrogare partem.

Quæ nulla ratiocinatione confestim faciunt homines.

Cur appetitio
ultima dica-
tur causa.

exemplum, nihil sanè est quòd illud nunc explanare contendam. In litera autem ubi dicitur quòd ad motum & operationem animalia excitantur, cum vltima motionis causa sit appetitio, animaduertendum sanè est quòd vel iccirco vltimam vocat causam ipsam appetitionem, quoniam vere vltimo reponitur loco. Primus enim est sensus aut imaginatio, aut intellectus ipse: postea vero consequitur appetitio. Vel vltimum proprii loco hoc in textu intelligendum sanè est. Propria enim & peculiaris motionis est causa ipsa appetitio. nihil enim ad mouendum facerent sensus, aut imaginatio, aut intellectus ipse, nisi istorum quippiam consequeretur appetitio. Quòd autem ea quæ fiunt, omnia ob vlciscendi appetentiam, aut desiderij aut voluntatis consequendæ rationem fiant, alibi dictum est: pariq; modo quo distet & disterminetur voluntas ab ira & concupiscentia, & omnino ab appetitione, pertractatum est in libello qui *περί όρμής*, id est, de impetu siue appetitione inscribitur. Ibi enim dicitur appetitionis vocabulum generis cuiusdam ambitum signare, & aliam quidem intellectuale esse appetitionem, quæ voluntas vel electio nuncupatur: aliam vero sensitiuã & esse & appellari appetitionem, quæ in concupiscentiam siue desiderium & iram disterminetur, à quibus operationum certe omnium suscitata postmodum emanant exordia.

Quemadmodum autem spontaneæ appellatæ machinæ parua motione facta mouentur laxatis seque mutuo impellentibus vertebris: & curriculum qui à se quidem vectum recte mouet, ipse autem rursus circulo mouetur, quoniam inæquales habet rotas: minor enim veluti centrū fit, vt in cylindris: ita & animalia mouentur. Instrumenta nanq; eiusmodi habent cum neruorum tum ossium naturam: & hæc quidem tanquam ibi ligna & ferrum: neruos autem vt vertebras, quibus solutis & relaxatis mouentur.

Mechanici
ει θαυμα-
τόποιοι.

Cum retro de principalibus pertractauerit causis philosophus animalium motionis, in præsentia de instrumentalibus & organicis nos docere intendit: & quoniam in omnibus ferè illa quæ arte constant, ceu hominum inuentioni debentia, & apud nos nata, nobis sunt notiora: nec minus etiam cum naturam imitetur ars, quia posteriora sanè sunt artificialia, nobis non im merito sunt manifestiora: iccirco illorum exemplo philosophus nos commonefaciendos esse ducit. Spontanea autem pægmata illa & machinas vocat quæ in spectaculorum ludis fieri & ostentari solent ab ijs mechanicis quos græci *θαυματοποιοί*, id est admirandorum effectores operum vocant, quando scilicet ab illis solutis & relaxatis quibusdam fabricæ illius compagibus, & nonnullis conuersis cardinibus & rotulis, succedentibus inter se vicibus miræ quædam rerum consequuntur effigies, cum præcedentia à consequentibus serie quadam continenter moueantur. Quemadmodum igitur in illis quibusdam commotis cardinibus, relaxatisque compagibus, funiūmque inuolucris, simulacra illa lignea in pægmatis fabrica existentia successiue moueri conspiciuntur, & illis qui structuræ illius machinam ignorauerint, à se ipsis sanè moueri censentur: ita cordis excito spiritu, & ab appetitione commoto, illi contigui motantur neruuli, qui rursus alios sibi continenter iunctos mouent neruos, quoad vsque ad organicas perueniens partes motus, manus inquam & pedes, vniuersum postea mouet animal. Hoc autem non contentus exemplo philosophus, ad planiorē rei huius declarationem alio etiam vtitur exemplo, quod ab arte similiter mutuatur. Quemadmodum enim, inquit, in curru id quidem quod vehitur, id est auriga, qui proportionem habet cum anima primo mouente, recto sanè cietur motu, cum tamen ipse currus eo quòd inæquales habet rotas, circulo moueatur: ita animalia ab anima mouentur instrumentis quibusdam in se commotis, & nonnullis quiescentibus, vt retro dictum est, vt in curribus rotarum modioli cum centri locum obtineant, ad circumferentias ipsas comparati stare & quiescere videntur. In quibus philosophi verbis animaduertendum esse censeo quòd inæquales in curribus dixit esse rotas, paruas videlicet & magnas: & per paruas quidem rotas, vt dictare videtur ratio, modioli intelligi debent illi à quibus radij ad exteriores circumferentias & apsides exeunt, quas maiores vocat rotas. Licet enim modioli in totius rotæ circuituone etiam ipsi moueantur, & in æquali tempore suos perficiant orbis: quia tamen circumferentiæ velocior est motus, cum in eodem temporis spatio maius feratur interuallum, modioli autem tardior & hebetior: tardius vero per contrarij commitionem tardius nuncupatur: motui autem quies est contraria: iccirco modioli quos minores vocat rotas, circumferentiæ comparati, quas maiores appellat rotas, stare quodammodo videntur, cum alioquin centri locum in ipsis totalibus rotis obtinere censeantur. Quam rem consimili sanè modo in animalium motionibus animaduertere licet. In animalibus enim membrorum vertebris & suffraginibus quodammodo stantibus continuata & succedentia mouentur membra, vt ibi rotarum ambitus &

Quomodo rotarū modioli stare videantur

circumferentiæ mouentur quiescentibus modiolis ea qua diximus ratione, qui centri obtinent locum. Illud autem, vt in cylindris, iccirco dixit, quoniam illi ad similitudinem sunt rotarum. nihil enim aliud quàm solida quædam rota est cylindrus, vt animaduertere licet in ijs qui ex cylindris fiunt curriculis, quos ludentes pueri per decliua trahentes impellere solent: & in ijs etiam quæ ex solida materia fiunt machinis ad columnas & marmora subuectanda. Quoniam autem ad declarandum instrumentalem animalium motum, duo, vt vidimus, ab arte philosophus mutuatus est exempla, cum fabricæ scilicet illius quam spontaneam appellauit, in qua ab artifice motis quibusdam vertebris reliqua facillè mouentur: tum ipsorum curriculorum qui à primo mouente exciti & commoti, partes quasdam in se motas, & nonnullas etiam habent quiescentes: eoque modo in animalibus dum mouentur fieri dixit: iccirco vtrique exemplo conuenientes ex animalibus similitudines quadrare facit. Circumligantes enim in animalibus nerui, & ossium suffragines non dissimiles sanè esse videntur rotarum ligneis modiolis ferro constrictis & circummunitis: sicut illud, quòd neruiculis in corde animalis a spiritu commotis succedentes postmodum illis mouentur nerui vsque ad partes organicas quæ postea animal mouent: simile profecto esse censetur spontaneis illis fabricis in quibus ab artifice vertebris quibusdã cõmotis primo, continenter aliæ, & rursus aliæ mouentur, quæ simulacrorum postea in ipsis repositorum ceu spontaneum repræsentare videntur motum, vnde & nomen apud græcos inuenerunt, & *αὐτόματα* appellantur. Hæc mihi pro literæ istius declaratione dum id agerem planè succurrebant. Si quis posthac melius quippiam, & textui accommodatius inuenire & explicare poterit, illi æquo animo concedemus, & multam insuper gratiam habebimus.

20 **V**eruntamen in spontaneis quidem illis & curriculis non est alteratio: quoniam si fierent etiam minores interni orbes, & rursus maiores, nihilominus idem circulo moueretur. In animali autem idem potest & maius & minus fieri, figura sçq; permutare auctis partibus ob caliditatem, & rursus contractis propter frigiditatem, & omnino alteratis. Alterant autem imaginationes & sensus & cogitationes. Sensus enim statim alterationes quædam sunt: imaginatio autem & cogitatio rerum habent potestatem. Cogitata enim species calidi siue frigidi, siue suauis, aut formidabilis, quodammodo id existit qualis vnaquæque est res: & iccirco sola cogitatione perhorrescunt
30 & expauescunt. Omnia autem ista perturbationes sunt & alterationes. Cum autem in corpore alterantur, aliæ quidem maiores fiunt, aliæ vero minores.

40 **P**ost mutuata retro similitudinem à mechanicis quibusdam instrumentis, & ab ijs quæ arte constant, ad declarandum organicum in animalibus motum: hoc in loco philosophus inter huiusmodi res & animalia diuersitatem cum motionis, tum mouentium nobis manifeste ostendere aggreditur. Ait enim quòd in spontaneorum motibus, & curriculorum, nulla præcedere videtur alteratio, à qua minores ex maioribus, siue è contrario illæ fiant rotulæ quæ intrinsecus sunt, quibus cum machinarum fabricæ illæ, tum ipsi mouentur curriculi. semper enim in illis maiores rotæ sub eadem perstant quantitate, neq; fiunt minores: sicut neq; minores sanè augentur & excre-
50 scunt: quæ alioquin si casu aliquo contingerent permutari, & cum excrecere, tum contrahi & diminui, nihilominus vnica mouerentur motione, & circulo solummodo id quod ab illis mouetur, proculdubio moueretur. Secus autem in ipsis est videre animalibus, in quibus cum diuersi & sæpe contrarij reperiuntur motus, tum idem vicissim maius fit & minus, figura sçq; nimirum & facies cõmutat, cum alteratione præuia illorum partes vel augetur propter caliditatem, vel ob frigus cõtrahuntur & decre-
scunt. neq; hoc ab re mehercle. Nam cum voluptate (verbi causa) perfruitur animal, quæ iucundus sanè animi est motus, à contemperata æquabilisq; caliditate quæ tunc vniuersum illius occupat possidetq; corpus, relaxantur certe nerui, & excrecunt partes, & quæ eousque resederant, turgescunt & exci-
tantur membra, maiorémque occupant locum. Quæ profecto omnia in contraria animorum affec-
60 tione contrariam planè induunt faciem. Dolore enim constringuntur omnia, & tanquam in cordis arcem cõpulso calore, frigiditate præualente adstringuntur membra, & minorém sanè occupant locum. Congelare nanque & compingere ipsum natum est frigus, vt aliquoties in alijs declaratum est locis. Quodq; in præsentia in duabus ijs animi declarauimus affectionibus, voluptate scilicet & dolore,
o.iiij.

Voluptas cor-
pus excreces-
re facit.

Dolor cons-
stringit.

in alijs etiam satis declaratum esse censemus, in quibus animalia cum caliditate, tum frigiditate alterata diuersarum initia capiunt actionum, motibusque plerumque contrarijs agitantur. Motus igitur principia in spontaneis nuncupatis, & in animalibus proculdubio sunt diuersa, cum in ijs quidem (vt dictum est) alterationibus fiant praeuijs motiones, in illis autem nulla reperiatur intrinseca alteratio. Neque hoc profecto ab re esse censetur. Arte enim constantia, ab arte mouentur: naturalia vero ab ipsa cientur natura. Hoc autem declarato Aristoteles prosequitur docendo quomodo animalium motiones praeuijs semper quibusdam efficiantur alterationibus. Alterare enim dicit ipsum animal cum imaginationes & sensus, tum ipsas cogitationes: quam rem breuiter admodum & concise hoc probat in loco: vt illam magis tangat quam ostendat. Dicit enim a sensibus exordium faciens, illos proculdubio alterationes esse quasdam. Neque hoc immerito mehercle. Sensus enim potestate est id quod sensibile est actu, vt in commentarijs de sensu & sensili abunde est declaratum. Porro is ad actum reducitur per motum sensilis rei in ipsum: vbi necessario interuenire alterationem clarius est, quam vt longiori indigeat explanatione. Subdit postea philosophus istuc ipsum ostendendo de imaginatione, quam fantasmiam graeci appellant: & de cogitatione siue intellectu. Haec enim, inquit, imaginatarum & cogitatione perceptarum rerum habent potestatem, id est, haec sane potestate sunt huiusmodi, & virtute siue potentia, quales cogitatae & imaginatae res actu esse percipiuntur. Cuius rei haec sane videtur esse ratio. Nam cum imaginationes & cogitationes sensibus fiat praecedentibus, vt clare alibi attestatur ipse dicens, Nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu. Sensus autem tum tales sunt potestate, qualia sunt actu sensilia: tum alterationibus quibusdam (vt diximus) praeuijs in actum exeunt suum: profecto & imaginationes ipsae & cogitationes sensus ipsos consequentes, illorum naturam & passionum affectiones non immerito sapere & referre videntur. Quamobrem concludendo philosophus subiungit quod perhorrescunt saepenumero & expauescunt homines sola cogitatione commoti & perturbati. Cum enim imaginatio & cogitatio memoria excitet: haec autem spirituum & humiditatum suscitet & efficiat commotiones quasdam, vt in rebus venereis liquidum est a nimis uertere: caliditatibus profecto & frigiditatibus inde commotis & excitis, varias affectionum subsensui species est necessarium. Ex quarum numero hoc in textu duas solum recenset Aristoteles, horrorem scilicet & pauorem, vt ex ijs ipsis alias etiam intelligere possumus. Si enim quispiam intensi meminerit frigoris: ob quandam naturae ipsius in eiusmodi concordiam, quam sympathiam graeci appellant, tanquam in vera positus frigoris constitutione, statim perhorrescit, calido interiora corporis pulsante, & frigiditate externa comprimente & densante, a qua nimirum horror efficitur, & pilorum erectio consequitur. Similique rationis modo expauescunt homines periculosas res & formidolosam animo volentes, tanquam in ijs ipsis constituti & deprehensi, propter subitaneum sanguinis recessum ad ipsum cor. In istis autem & eiusmodi omnibus alterationibus interuenire quasdam summa est necessitas: quae cum mediantibus fiant caliditatibus & frigiditatibus, augeri in animalibus quaedam, & decrescere nonnulla necesse est, vt calida aut frigida effici possint. Dictum namque est multoties calidi vim diffundere & laxare, & in maius dare natam esse: contra frigidi naturam cum constringere & constipare, tum in minorem angustioremque locum rem coarctare & compingere solere.

Quod sensus
alterationes
sunt quaedam.

Horror
Pauor.

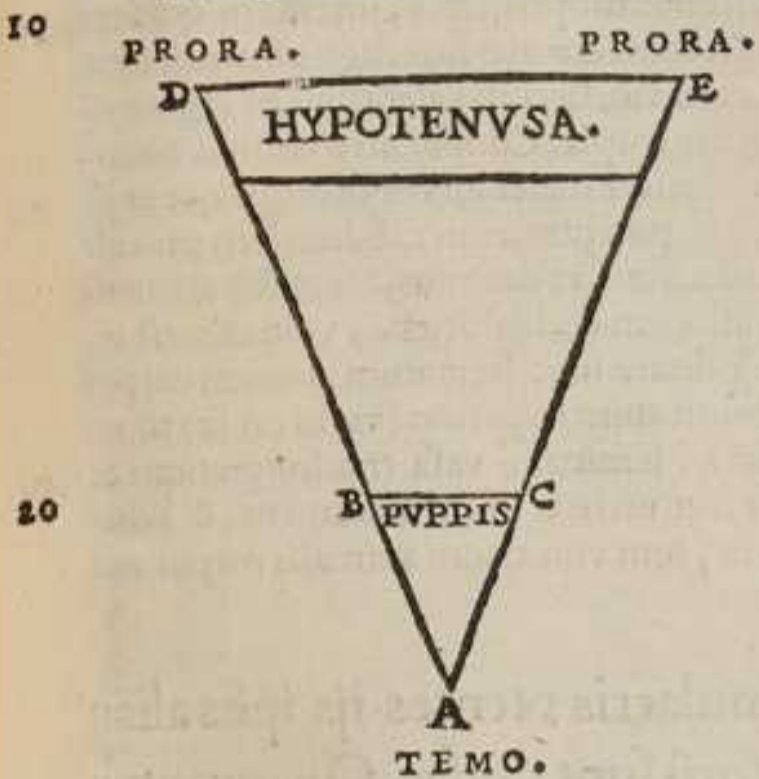
Quod autem parua mutatio in ipso facta principio, multiplices & magnas in extremo faciat differentias, non est obscurum: vt temone paululum translato, magna prora fit transpositio. Caliditate quinetiam vel frigiditate, vel alia eiusmodi affectione cum in corde facta fuerit alteratio, etiam si in exigua & non sensili illius particula, multam sane in corpore fit differentia, cum ruboribus & palloribus, tum horroribus & tremoribus, alijsque huiusmodi contrarijs.

Quoniam de animalium motu hoc in libello aggressus est philosophus pertractare & docere, cuius etiam haec ipsa est inscriptio, iccirco originem & principium omnium inuestigat motionum: quod in animalibus perfectioribus ipsum affirmat esse cor, siue quod cordi correspondet, & cum illo proportionem habet in animalium genere imperfectorum. Quoniam autem cor quantitate quidem exiguum admodum est membrum, licet virtute sit maximum, ne cuiuspiam fortasse hanc ob rem admirandum aut incredibile videretur talem illius exilitatem tantarum & adeo excellentium in animalibus esse causam motionum, in principio statim praesentis litterae huiusmodi haesitationi clarissimo occurrit exemplo, quod non ratione solummodo, sed oculata percipitur fide, dicens testimonio nobis esse posse quod parua in principio facta mutatio, in extremo multiplices & magnas facit differentias, temonem siue gubernaculum quod puppi adiectum, si clauo paululum a gubernatore commoueatur in extrema nauigij parte, id est prora ipsa, magna facit mutationem & transpositionem. Puppi enim vix commota, magna sane prora ipsius fit transpo-

Cor omnis
principium
motus.

fitio. hoc autem idcirco, quia gubernaculum in nauigio principij cuiusdam vicem gerit, reliqua autē
 ijs quæ à principio exeunt & deriuant, nō ab re assimilari possunt. Cur autem id accidat nauis ab ipso
 gubernaculo, mathematica ostensionis ratione demonstrat Aristoteles in solitario problematum cō-
 mentariolo, quæ appellat mechanica: quem nos inuertimus, & glossulas quasdam apposuimus: vbi
 cum pleraque alia, tum hoc etiam dicit, temonem ipsum in nauigio anguli loco constitui, cuius mo-
 tione cum à dextra ad sinistram, vel contrā à sinistra ad dextram moueatur nauis, si duæ lineæ angu-
 lum illum complectentes intelligantur, tertiam angulo ipsi oppositam, quam ὑποτενοῦσα vocant
 græci, ab extrema nauis parte, id est à prora describi necesse est, quæ proculdubio eo erit maior, quo
 illæ quæ angulū cōplectuntur, fuerint longiores. Parua igitur motione commota puppi, magna sanè
 proræ fit transpositio: quia cum in trianguli sit latere col-
 locata, per totam ferri hypotenusam est necesse, imò sui
 motionem ipsam efficere hypotenusam. Verum isthæc,
 vt dixi, mathematica huius rei est ostensio: physico autē
 magis hoc in loco procedit modo Aristoteles, dicitq; qd
 sicut in parte illa nauis quæ principij vicē gerit, paruus
 effectus motus, magnas in opposita illi parte & loge re-
 mota efficit differētiās (quod hoc nō probet in loco, quo-
 niam id sensu manifeste percipitur) ita profecto à calidi-
 tatibus frigiditatibusq; quibusdam, alijsq; eiuſmodi affe-
 ctionibus quando circa cor fuerint factæ, magnas & ex-
 cellentes in vniuerso animalis corpore effici permutatio-
 nes, quæ in extremitatibus illius maxime clarissima sui
 præ se ferūt indicia. Calore enim in cordis penetralibus
 excito, & veluti efferuescēte, spirituū & sanguinis ad ex-
 terna fit motus: hinc corporū superna rubescunt, & flam-
 mei apparent oculi. Rursum si frigiditate torpeat cor &
 hebelcat, vt in timore & exanimatione fieri assolet, ex

Problemata
 mechanica.

proræ fit transpositio: quia cum in trianguli sit latere col-
 locata, per totam ferri hypotenusam est necesse, imò sui
 motionem ipsam efficere hypotenusam. Verum isthæc,
 vt dixi, mathematica huius rei est ostensio: physico autē
 magis hoc in loco procedit modo Aristoteles, dicitq; qd
 sicut in parte illa nauis quæ principij vicē gerit, paruus
 effectus motus, magnas in opposita illi parte & loge re-
 mota efficit differētiās (quod hoc nō probet in loco, quo-
 niam id sensu manifeste percipitur) ita profecto à calidi-
 tatibus frigiditatibusq; quibusdam, alijsq; eiuſmodi affe-
 ctionibus quando circa cor fuerint factæ, magnas & ex-
 cellentes in vniuerso animalis corpore effici permutatio-
 nes, quæ in extremitatibus illius maxime clarissima sui
 præ se ferūt indicia. Calore enim in cordis penetralibus
 excito, & veluti efferuescēte, spirituū & sanguinis ad ex-
 terna fit motus: hinc corporū superna rubescunt, & flam-
 mei apparent oculi. Rursum si frigiditate torpeat cor &
 hebelcat, vt in timore & exanimatione fieri assolet, ex

vniuerso statim corpore spiritus illi subsidio aduolant, secūq; sanguinem rapiunt, quem non immerito
 spiritus vehiculum elegantes vocant medici. hinc sanguinis abscēssu pallores in corporibus fiunt,
 & caloris retrocessu horrores tremoresq; accidere consueuerūt. Palam igitur est qd caliditatibus & fri-
 giditatibus minimis etiam in ipso principio, id est corde conflatis, magnæ profecto in ipsis extremi-
 tatibus apparent motiones. Quo in loco litera illa vbi dicitur, etiā si in exigua & nō sensili illius par-
 ticula, hūc habet sensum, qd scilicet non solū in tota cordis substantia paruus motus magnas efficit in
 vniuerso corpore motiones, sed etiā si in quota illius particula fiat alteratio, licet adeo sit parua vt vix
 sensu possit discerni, magnas nihilomin⁹ (vt dictū est) in totū corpus cōsequi mutationes est necesse.

Sanguis spū
 tus vehiculū.

Pincipium igitur (vt dictum est) motionis in agendi genere
 id sanè est, quod conſectandum aut declinandum est. Calor au-
 tem aut frigus eorum cogitationem & imaginationem necessa-
 rio consequuntur. Tristificum nanque declinandum: iucūndum
 autem conſectandum. Verum istuc in exiguis valde est obscurum. Sunt
 autem tristifica & iucunda ferè omnia cum frigiditate & caliditate: quod
 profecto ex affectionibus est manifestum. Confidentia enim & pauores
 & venerei motus, reliquaq; in corpore tristifica & iucunda, alia quidem in
 partibus cum caliditate aut frigiditate sunt: alia vero in vniuerso corpore.

Aggressus retro fuerat philosophus declarare & ostēdere qd imaginationes & cogitationes &
 sensus ipsi corpus alterant, & idcirco principia nonnunq̄ sunt motionum: quā rem interpo-
 sare quodāmodo visus est, rationem principij paulopost interſerens, cuius paruus motum in
 consequentibus magnas proculdubio efficere differentias cōmonstrauit. Redit igitur hoc in textu ad
 ostendendum clarius etiam q̄ fecerat, qd sensus & imaginationes necnon ipsæ cogitationes corpus sa-
 nē alterare videntur. Ad istuc autem efficiendum sumit id quod retro fuit demonstratum, appetibile
 illud siue conſectandum, & declinabile siue fugiendum quæ in operabili & agibili rerum genere re-
 periuntur, motionum esse principia omnium. Cum enim quippiam appetit animal, & sub boni ra-
 tione cupit, illud statim persequitur vt comprehendat & habeat, illoque perfruatur. Cum vero id esse
 malum iudicat & noxium, illico illud declinat & fugit. Horum autem sensus inquit aut imaginatio-
 nes aut cogitationes, conſectandorum scilicet siue fugiendorum, necessario caliditates conſequi aut

frigiditates. Vifa enim aut imaginata re nocua animal expauescit illico, spiritusq; cum sanguine hebescunt & algent, retroque fugiunt, & extrema illico horum abscessu remanent exanguia. Contrà ad rei oblectabilis & commodæ conspectum, siue ad illius cogitationē, diffunduntur in corpore spiritus, & veluti amatā rem complecti & amplexari satagētes, ad corporis extimos festinant limites, & cū illos, tum vniuersum etiam calore perfundunt corpus. Quoniam autem dixerat philosophus consuetudinem & fugiendum in operabili genere motionum esse principia omnium, quænam sint illa hoc in loco declarat. Declinabile enim siue fugiendū esse dicit tristificū, quod animalibus dolorem siue tristitiam affert: vt persequendum & consuetudinem siue appetibile id sanè est quod est iucundum & suaue & commodum, quod corpus demulcet, & ad se capessendum inuitat. Has autem ad caliditatem aut frigiditatem alterationes, quæ illa duo de necessitate consequuntur principia, interdum quidem obscuras esse & latere dicit, vbi scilicet modica fuerit, & ex illis consuetudinem siue fugiendam cuiusque rei cōmotio. Quæ tamen nonnunquā minime latere possunt, cum videlicet in valentibus & vegetis illorum fiant motionibus. Cuius rei statim manifesta subiungit exempla. Confidentia enim & timores, necnon venereorum concupiscentia, irarum præterea efferuescentia, & amores, reliquæque eiusmodi effrenes animorum affectiones, quoniam validæ sunt & impotentes, cum caliditatibus proculdubio & frigiditatibus fieri animaduertuntur, aut propter abscessum, vt diximus, & constipationem spirituum cum sanguine, vt in timoribus: aut eorundem diffusionem & dilatationē, vt in alijs est videre. Dicit autem quod illorum quædam cum caliditate aut frigiditate sunt secundum aliquam corporis partem: nonnulla vero in vniuerso sunt corpore. Venereorum enim appetitio (verbi causa) tū ex contemperata iocineris fit caliditate, tum ex placida spirituū ad seminalia vasa transmigratio & deriuatio, à quibus excalfactæ turgescunt venæ, & penis erigitur. In confidentijs autem, & vehementibus timoribus, irarumq; excandescentijs cum cor ipsum, tum vniuersum animalis corpus aut efferuescit, aut contrà hebescit & alget.

Vnde venereorum appetitio.

Memoria autem & spes tãquam simulacris vtentes ijs ipsis alijs quidem minus, alijs vero magis, eorū sunt causæ. Quapropter recta ratione constructa sunt quæ intrinsecus iacent, & ad initia instrumentalium partium, vt cōmutentur, & ex cōpactis mollia fiant, & ex mollibus compacta, & ex se vicissim cum leuia, tum aspera.

Quod facere retro dixerat cū sensus & imaginationes, tū cogitationes ipsas mediantibus caliditatibus & frigiditatibus quibusdam in operabili rerum genere, quas vel consuetudinem vel ab illis fugiendo mouetur animal: istuc ipsum in hoc textu effici dicit philosophus à memoria ipsarum, & a spe. Est autem memoria cōseruatio & veluti thesaurus quidam rei alicuius sub ratione prius comprehensæ: spes vero expectatio quædam est futuri cuiuspiam boni. Vt igitur memorantes delectabilis cuiusdam rei, speciem illius habemus, & illam pertractando renouamus: apprehensa autem species (vt retro dictum est) & intellecta & cogitata, alterandi habet vim: ita diffundimur sanè & gaudemus, transmissisq; per vniuersum corpus spiritibus cum sanguinis copia calescimus. Cuius oppositum nimirum contrarijs de causis in contraria nobis contingit actione, cum scilicet tristificorum formidolosorūq; referuatas species memoria retractamus: similiq; modo in spe fieri verisimile est. Cogitatio enim futuri boni cum corpus manifeste alterat, tum animales diffundit spiritus, vniuersumq; corpus temperato calore permulcet, adeo vt in malis etiam constituti homines illorum interdum nullum vel exiguum habeant sensum. Vnde illud,

Memoria, Spes.

Tibullus. ,, Spes etiam valida solatur compede victum.

,, Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Timor.

Cuius contrarium in timore, qui futuri anxia est expectatio mali, ob contrarias fieri causas est necesse. Ambo enim hæc, inquit philosophus, memoria videlicet & spes vtuntur ijs ipsis, scilicet delectabili & tristifico, vt simulacris quibusdam & imaginibus referuatis & insignitis circa primum sensiterium. Quamobrem corpus alterant, caliditateq; & frigiditates efficiunt, cum maiores, tum vero minores: vt scilicet recipientis dispositio ad impressionem fuerit aptior, aut inepta magis. Melancholici enim (verbi causa) ad timorem quidem sunt propensiores, ad spem vero ineptiores, & idcirco magis & sepius frigent q̄ calefant. Contrà sanguinei bonæ sunt semper spei, minusq; timent, & idcirco contrario illis alterantur modo. Subiungit postmodum Aristoteles rationabiliter naturam ipsam & proinde interna animalium affabre fecisse & architectatam esse, ea scilicet quæ ad organarum partium principia pertinent. Principia hoc appellans in loco neruos ipsos & musculos: partes vero organicas, id est instrumentales, pedes verbi gratia & manus, cæteraq; eiusmodi membra. Horum enim principiorum natura habilis est & apta vt contraria quædam secundum temporis exigentiam vicissim in se reperire valeant. Nam modo duri sunt & compacti, & tanquam sicci nerui & musculi: interdum autem iidem ipsi molles sunt & diffuētes, caliditatibus scilicet & frigiditatibus à visu vel ima-

ginatione, vel cogitatione, necnon memoria & spe rerum cum tristium, tum iucundarum alterati & transmutati: qui postea ministerium præstant & obsequium organicis animalium partibus, à vi illa ducti siue potestate quam ὀρμητικὴν ἰσχύον appellat græci, nos impulsoriam siue appetitiuam dicere possumus animæ potestatem.

Quæ cum hoc cōtingant modo, & cum actiuum & patibile talem habeant naturam, qualem sæpe diximus, quando certe contigerit, vt aliud quidem patibile sit, aliud vero actiuum, neutriq; desit aliquid quod ad eorum definitionem requiratur, confestim aliud quid agit, aliud vero patitur. Quamobrem simul (vt ita dicatur) intelligit quod **10** incedendum est, & incedit, nisi quippiam obstiterit. Et organicas quidem partes conuenienter affectiones præparant: appetitio autem affectiones: porro appetitionem imaginatio. Hæc autem vel cogitatione, vel sensu efficitur. Simul vero & celeriter, quoniam patibile & actiuum eorum de numero sunt quæ ad se inuicem mutuam habent naturam.

Hoc in textu declarare aggreditur philosophus quomodo diuersis cōcurrentibus causis ipsum mouetur animal: vbi etiam obiter eiusmodi ordinem assignare videtur causarum. Dicit autem à principio statim literæ. Quæ cum hoc contingant modo, id est huiusmodi præuis caliditatibus & frigiditatibus, similiter principijs illis permutatis, ex humidis videlicet ad sicca, vel contrario modo, & reliqua quæ retro dixerat, patientibus: actiuo præterea & patibili talem habentibus naturam, vt hoc quidem agat, illud vero patiat, ita q; nihil vtriq; desit eorum quæ ad definitionem concurrunt, & quod quid erat esse, id est ad formam illorum. Si enim quippiam deficeret, manca profecto esset & mutila, neque illorum alterum vere actiuum, alterum autem vere patibile diceretur aut esset: ijs inquam hoc contingētibus modo, si quando acciderit vt eiusmodi ad se inuicem applicentur, alterum quidem confestim agit vt natum est agere: alterum vero patitur. Quamobrem simul (vt ita dicam) quispiam intelligit & cogitat sibi esse incedendum, & statim incedit, nisi fortasse obstiterit quippiam. Ab appetitu enim (verbi causa) tales efficiuntur affectiones, quibus commotis spiritus sanè mouentur, à quibus nerui & musculi commouentur, à quibus postremo ipsum mouetur animal. Quæ omnia simul, inquit, fieri videntur, quoniam actiuæ & patibilis natura ex illorū est numero quæ sunt ad aliquid, quæ cum id ipsum quod sunt, ad alterum sunt, tum posita se ponunt, & perempta se inuicem interimunt. **20** Quo in loco animaduertendum est illud confestim siue simul non proprie & exactissime accipi, vt vera correlatiuorum exposcit natura (non enim inter istas motiones ordinem poneret secundum prius & posterius, quem hoc declarat in textu) sed imperceptibile quiddam & momentaneum significare tempus. quod aduertens philosophus hic illud moderatur cōfestim siue simul per interiectam parenthesin illam scilicet, vt ita dicatur. quod alioquin ex illius etiam clarum est verbis. Simul enim, inquit, intelligit q; incedendum est, & incedit. Prius enim intelligit, & postea incedit. Subiungit postmodum philosophus breuiter admodum & concise causarum ipsarū ordinem in animalium motionibus, ab extremis ascendens ad primas, dicens q; organicas quidem partes, verbi causa manus & pedes, conuenienter & commode præparant ad motū affectiones ipsæ siue passiones, quales sunt caliditates & frigiditates, & omnino alterationes, neruorum inquam & musculorū: affectiones autem istas & passiones ipsæ commouent appetitiones. Porro appetitiones ab imaginationibus mouentur, eæ autem vel intellectu & cogitatione, vel sensu nimirum suscitari videntur. Ab **30** vltimis igitur causis hoc in progressu ad primas ascendimus, quem sanè præfens recēset textus. Descendendo autem hoc proceditur modo. Sensus siue intellectio imaginationem mouent: imaginatio vero ipsum appetitum: porro appetitus commotus & excitus passiones siue affectiones suscitatur & mouet: eæ autem neruorum habilem cum ad laxandum, tum ad contrahendum naturam, pro sui exigentia commouent: qui postea moti organicas inuicem commouent partes, & postea mouetur animal, aut secundum aliquas sui (vt dictum est) partes, aut secundum vniuersum corpus: verbi gratia, vt istuc etiam exemplo designemus: cuiuspiam aliud agentis imaginationem subitus puellæ conspectus cū qua ante consueuerat, excitatur, iucundatq; illum admonet consuetudinis. Imaginatio vero commota **40** vegetum confestim suscitatur appetitum, qui postea spiritus cum sanguine iucundo quodam motu placidoq; calore per totum corpus diffundit: ij autem geniali deriuantes lapsu, neruorūq; & musculorū petentes naturam, illaq; excrescere & diffundi facientes, illorum commotione cū membra hominis illius excitant quædam, tum illum ad explendam animi libidinem inflammant, & loco etiam commouent: vt nō immerito mehercule priori commotarum machinarum exemplo vsus fuisse videatur

Actiuū & patibile ex numero eorum quæ sunt ad aliquid.

Causarū ordo in motionibus.

Aristoteles, quando ut in illis à fabro (verbi causa) illarum & architecto primo motionis dato initio, vertebra postea vertebrā continenter mouet, vltimaq; ab illis simulacrorum excita fit præteruectio: ita in animalium genere à sensu vel intellectu motionum exorto principio intrinsecis commotis causis, seque inuicem mouentibus, varij postmodum extrinsecus cum partium ipsarum, tum vniuersi si etiam corporis visuntur motus.

Primum autem mouens animal in aliquo esse principio necesse est. Quòd autem flexus alterius quidem initium est, alterius vero finis: iam dictum est. Quamobrem cōtingit quidem vt vno, contingit autem vt duobus naturam illo vti. Cum enim alicunde mouetur, aliud quidem extremorum punctorum quiescere, aliud vero moueri necesse est, quando quidem quod ad quiescens quippiam inniti debeat motor, dictum est prius. Mouetur igitur & non mouet extrema brachij pars. eius autem qui in cubito est flexus, hoc quidem mouetur quod sanè in toto est commoto: necesse autem est etiam non motū esse quiddam, quod sanè dicimus potestate quidem vnum esse punctum, actu autem duo fieri. Quamobrem si animal esset brachium, hic sanè primum animæ esset mouens.

Cum retro determinatum sit à philosopho primum instrumentaliter mouens à principali mouente excitari & commoueri, hoc in textu inuestigandum proponitur vbinam istud reperitur primum principaliter mouens. Quod enim primū mouens animal in aliquo esse corporis principio necesse sit, cum faciliè concedunt omnes, tum ipsa etiam dictare videtur ratio. Virtus namq; in corpore est, quam simul cum primo moto corporeo esse summa est necessitas. Mouens enim & motū proxima & iuncta esse oportet. Alicubi igitur primum mouens animal esse nulla est controuersia. Quoniam autem suffragines membrorumq; iuncturæ & flexus principia quædā sunt, vt aliquotiens est dictum: ostendere nititur philosophus impossibile esse in aliqua suffraginum flexione primū mouens esse: verum in tali principio necessario reperiri primum mouens animal, quod non est alterius quidem principium, alterius vero finis, sed ipsum per seipsum existens principium, cuiusmodi esse cordis affirmat essentiam. Demonstratur autem, & multis quidem rationum euidentijs ab Alexandro Aphrodiseo in libello qui inscribitur, vbi principalis collocanda sit animæ pars, q; primum mouens animal (id autem est appetitiua siue impulsoria animæ vis) in ipso est corde. Id enim sine controuersia animalium est principium, quod cum ratione ipsa, tum ex anatomijs sectionūq; euidentijs clare demonstratur & ostenditur. Hoc autem in loco declarat philosophus & probat quòd primum mouens de quo est quæstio, non est in flexibus & membrorum iuncturis, ostensionē concinnans suam in brachio. quod enim in hoc fuerit ostensum, omnibus proculdubio recte quadrare poterit membrorum flexionibus. Inquit igitur se prius dixisse flexus siue suffragines, siue membrorū iuncturas, vnius quidem rei esse principium, alterius vero fines. Quemadmodum enim temporis instans, siue nunc, præteriti est finis temporis, principium vero futuri: ita pars illa manus quam græci καρπὸν vocāt, & est iunctura illa qua manus iungitur & applicatur ipsi brachio, finis quidem ipsius est brachij, principium vero manus. Vtitur autem homo tanquam vnico mēbro, toto scilicet illo quod est ab humero ad manum, quæ sanè id censetur esse membrum, quod ex vola digitorumq; articulis cōstituitur, vt in commentarijs de historia animalium abunde est declaratum. Vtitur autem, vt dictum est, homo toto illo membro vt vnico propter carnis & neruorum continuitatem: vt duobus autem, quoniam commota manu contingit partem illam quam καρπὸν vocant, quiescere. hoc enim demonstratum est retro. Similiq; modo brachio commoto ipsum quiescere cubitum cōtingit. Illud autem, Cum enim alicunde mouetur, valet ac si diceret, quando enim mouetur ex hoc loco ad illum. Quòd autem in motionibus non solum ad quiescens exterius quippiam inniti & applicari oporteat ipsum mouens, sed etiam ad aliquid quod huiusmodi est intrinsecus, & in ipsis existens mouentibus, in principio statim huius commentarioli clare fuit ostēsum. Quia autem dixerat q; principijs huiusmodi quales sunt suffragines & membrorū iuncturæ, natura vt vno, & vt duobus manifeste vtitur, istuc ipsum reassumit clarius ostēdendo. Vltimum enim, inquit, ipsius brachij, id est manus, mouetur quidem, & non mouet, cum non sit principium: flexus autem ille qui in cubiti est suffragine, cum mouetur, tum quiescit & mouet. mouetur quidem cum totum mouetur brachium. illius enim est portio. non mouetur autem, sed quiescit & mouet, cum inferior & ad manum vergens brachij pars illi innisa mouetur. In litera autem ipsa cū dixerit philosophus, Eius autē qui in cubito est flexus, hoc quidem mouetur &c. & subiūgere debuerit,

Vbi primum mouens animal constituitur debeat.

Iunctura man⁹ quæ καρπὸν vocant.

illud autem nō mouetur, elocutionis figuram inuertit, dicitque, necesse autem est etiā nō motum esse quiddam. quod idem ad sententiam valet: quæ res aliquotiens retro est demonstrata. Id autem dicit esse, quod potestate quidem siue virtute vel potentia est vnum, vt retro est declaratum: actu vero & operatione fit duo, cum eadem pars principium sit & finis: & cū moueatur, tum quiescat. Ex dictis postmodū subdit q̄ si brachiū esset animal, hic, id est in ipso cubiti articulo, animæ principium esset mouēs, cū primū mouens: (vt dictū est) vnū subiecto, & operatione plures esse oporteat.

ET quoniam contingit ad manum quippiam ita se habere inanimæ, vt si quis baculum in manu moueret, manifestum sanè est in neutro extremorum consistere animam, neque in extrema rei motæ parte, neque in altero principio. Lignum enim & principium & finem habet ad manum. Itaque hanc ob causam si non inest baculo mouens animæ principium, neque in ipsa manu. Eodem enim se habet modo extremum manus ad ipsius carpi iuncturam, vt hæc ipsa pars ad cubitum. Nihil enim differunt quæ sunt annexa, ab ijs quæ non sunt. Fit nanque vt separabilis pars ipse baculus. Necesse igitur est in nullo esse principio quod alterius est finis: neque si quippiam est aliud illo extremum magis, vt extremi baculi in manu principium: huius autem in carpi iūctura. Quod si neque in manu, quoniam superius adhuc principium, neq̄ certe hic. Adhuc enim quiescente cubito totum mouetur quod infra est continuum.

- 20 **C**vm in calce superioris literæ dixerit Aristoteles sub conditione determinās, q̄ si brachiū esset animal, rationabiliter in cubiti iūctura principium mouentis collocaretur animæ, quod vnum subiecto, multa operatione esse censetur: hoc in textu cōsequenter ostendere intendit q̄ neque in manu, neque in ipso brachio, neq̄ in iūcturarum suffraginūve vlla inflexione primum reperitur mouens. illius autem ratio in brachij manusve perstans similitudine hoc ferè procedit modo: quoniā sicut brachium (verbi causa) se habet ad humerum, siue lacertus ad cubitum, siue manus ipsa ad carpi iūcturā, cōtingit inanime quippiam, verbi gratia baculum eo se habere modo ad manum. Est enim baculus finis quidem manus se tenentis: principium autem sui ipsius, sicut brachium humeri, & lacertus cubiti. Similiterq̄ manus ipsa quæ carpi quidem iūcturæ finis est, principium autem sui ipsius. Hoc autē in loco, vt id etiā obiter recenseamus, brachium appello illud quod inter humerum interiacet & cubitum: sicut lacertum id quod à cubito ad carpi extenditur iūcturam, licet pro integro & totali membro ab humero scilicet ad extremam manum vtrifq̄ ijs sæpe vtamur vocabulis. Quoniam igitur cōtingit inanime quippiam, puta baculum, ita se habere ad manum, vt se habet manus & supra dicta membra ad suas suffragines & iūcturas: vis autē animæ motrix neq̄ est in baculo, neq̄ in medio interstitio inter manum & baculum: nō igitur, eadem ratione, in carpi erit iūctura, neq̄ in ipso cubito: neq̄ etiam in ipso qui cubitum superstat humero, sicut neq̄ in manu, neq̄ in lacerto, neque in brachio: ad summam, in nulla etiam alia parte, quæ huius quidem est principium, alterius vero finis. Nam cur in hac magis inflexione sit quàm in illa, nulla sanè subest causa, cum in omnibus iūcturarum articulis & inflexionibus principium consideretur & finis. Et hæc quidem (vt arbitror) totiu-
literq̄ compendiaria est sententia: partialiter autem cum dicitur, manifestū sanè est in neutro extremorum & c. per extrema intelligit manum & baculum: & per id quod mouetur extremū, ipsum baculum: per alterum autem principium intelligit manum. Lignum autem dicit habere principium & finem ad ipsam manum, quoniam, vt diximus, baculus finis quidem est manus se tenētis, & principium sui ipsius. Quamobrem, inquit, si non est in baculo mouens animæ principium, qui scilicet est principium vnus, & finis alterius, eandem ob causam neq̄ erit in ipsa manu, quæ se habet ad carpi iūcturā, vt se habet baculus ad ipsam: & quæ eodem modo sicut baculus, finis & principium esse censetur. Pariq̄ rationis modo neq̄ in lacerto erit vis animæ primo mouēs, quia cū ipsa carpi iūctura (id enim signat litera) hæc ipsa pars se habet ad cubitum sicut baculus ad manum, & manus ad carpi iūcturam. Post quæ dicta tacitæ occurrit instātiæ philosophus quæ hoc in loco à quopiam adduci posset similitudinē adductā infirmare contendente, cum baculus quidē nulla manus sit portio, manus autē & carpi iūctura & cubitus ipsius sint partes brachij. Dicit enim nihil referre hoc in loco, & in hoc casu ponere baculum quidem vt remouibilem (vt ita dicam) manus partem, reliqua autem illa esse annexas brachij partes, quæ remoueri & abduci per naturam nequeunt. Procedit enim similitudo, & clarā ostensionem habet ratio. Principale post hæc concludit intētum philosophus, q̄ in nullo scilicet

Brachium.
Lacertus.
Manus.

principium animæ primo mouens reperitur, quod alterius quidem sit finis, alterius autem rei principium, ut ostensum est tum carpi esse iuncturam, tum ipsum cubitum: neque si quippiam aliud, inquit, magis fuerit extimum. vocans extrema illa quæ sequuntur, & superiora existunt, sicut est humerus videlicet respectu carpi iuncturæ, & ipsius cubiti. Illud vero, Quod si neque in manu, quoniã superius adhuc principium, neque certe hic: id designare videtur, si virtus mouens baculum non est in manu, sed ulterius, cum ipsa manus terminetur ad carpi iuncturam, pari ratione neque hic est, id est in carpi iunctura, sed ultra etiam erit. nam ipsa carpi iunctura cum lacerto scilicet ad cubitum terminatur: eodemque rationis modo neque primum mouens in cubito collocabitur propter superiora scilicet brachium & humerum. Illud autem, Adhuc enim quiescente cubito &c. ostensiuum est quod neque in manu neque in carpi iunctura vis est animæ primo mouens, quando virtute existente in cubito & quiescente, lacertus & manus commoueri possunt. Appellat autem quod infra est, ea quæ cubito sunt coniuncta, cum lacerto, tum carpi iuncturam, nec non ipsam manum.

Quoniam autem eodem se habet modo cum à dextris, tum à sinistris, & simul per contraria mouetur, ut non eo quod quiescat dextrum, moueatur sinistrum: neque rursus quia hoc, illud: semper autem in superiori vtrorumque est principium: necesse profecto est in medio mouentis esse principium animæ. Vtrorumque enim extremorum medium est vltimum. Simili autem se habet modo hoc ad supernas infernasque motiones, ut eas quæ sunt à capite, ijs quæ sunt à spina, in illis quæ habent spinam.

Posteaquam retro (ut vidimus) abunde satis declarauit Aristoteles vim animæ primo mouentem in illis haudquãquam collocari animalium partibus quæ cum principia, tum fines aliarum esse animaduertuntur, quales sunt iuncturæ omnes, suffraginumque & articularum inflexus: hoc in loco ingeniosissime inuestigat, & manifeste mehercule demonstrat peculiarem & certum locum & sedem in qua virtus animæ motrix collocari & constitui debeat, quod ipsum esse affirmat cor. id enim viscus in animalibus medium sanè obtinet locum, & cum ad dexteris sinistrisque illorum partes, tum ad supernas & infernas, nec non ad anteriores & posteriores opportunam sanè & commodam habere percipitur posituræ collocationem. Neque hoc ab re mehercule. nam ut arx in urbis est medio constituta, regisque domicilium eo censetur in loco: ita principium & dux vitæ cor medium corporis obtinet locum: & cum ad illud omnes extrinseci deueniant & deriuent motus, & internæ ab illo originem habeant motiones, non immerito omnium esse motuum principium, siue principij ipsius sedem esse existimandum, non alio sanè similitudinis modo, quàm in bene constituto exercitu dux & imperator, ad quem cum omnes externorum perueniunt nuncij, tum ab eodem etiam extrinsecus omnia quæ ad exercitum spectant emanant opera. Quam sanè rem Alexander Aphrodisæus in libello qui inscribitur, Vbinam reponendum sit principium (de quo retro mentionem fecimus) non minus scite & diligenter, quàm clare & eleganter memoriæ prodidit. omnia enim ferè eo in commentario vir ille collegit quæ sparsim hac de re pluribus in locis ab Aristotele fuere conscripta: vbi etiam appetitum & impulsoriam vim prima motionum principia in corde collocari affirmat. Organa quinetiam ad mouendum animal apta, neruorum videlicet & musculorum naturam, à corde originem habere manifestissimam, ex sectionum rationibus clare adeo demonstrat, ut id ipsum sub oculis planè ponere videatur. Porro cum illis medijs motrix animæ vis corpus agitet & commoueat, in corde illam collocari, vero (ut aiunt) verius esse recta dicit ratio. Qua in re etiã omnis ferè philosophorum omnium cum Aristotele cõsentit chorus. Cuius sanè mēbri dignitati & excellētiæ quicquid breuiter collegimus, & à literæ cõtextu digressi dī fertauimus, id certe totū adscribi debere cōsemus. Ad literę igitur seriem reuertamur. Quoniã, inquit, simili se habēt modo cū à dextris, tū à sinistris, supplendū, ipsum scilicet principium in quo virtus animæ primo mouēs collocatur. Eodē autē se habet modo, quoniã ab ipso corde cum motus procedunt ad dexteris & sinistras corporis partes, tū ad ipsum à dextris & sinistris perueniunt & applicant motus: eodem igitur se habet modo à dextris & à sinistris ipsum cordis principium. additque postmodū aliam connexi partem philosophus dicens: & simul per contraria mouetur, animal videlicet. contraria enim appellat dextra & sinistra: quod statim declarat, & insuper quid per illud simul intelligi velit, manifestat, cum scilicet vtræque illæ mouentur partes, & non eo quod dextrum (verbi causa) quiescit, mouetur sinistrum: aut contrā quoniam sinistrum quiescit, mouetur dextrum: quod signat illud, neque rursus quia hoc, illud. Principium autem est superius & prius. Dicitur enim in illis sanè partibus non collocari principium, quæ initia quidem aliarum sunt partium, fines autem aliarum: quales certe sint suffragines & iuncturæ, sed semper ultra illas. Cum hæc sic ut dictum est se habeant, necesse est mouentis animæ principium in medio corporis collocari, in ipso videlicet corde. Vtrorumque enim,

Principium vitæ cor medium in animalibus obtinet locum.

Alexander Aphrodisæus.

Motrix animæ vis in corde.

id est dextrorū & sinistrorū, vltimum & finis & veluti centrū ipsum est medium. ad ipsum enim per-
tingunt tanquam ad centrum suum cum dextræ & sinistrae corporis partes, tum superiores & infe-
riores, necnon anteriores & posteriores. Dicitur autē vltimum ipsum medium ad extrema singula cō-
paratum, vt omnium vere est medium extremorum simul sumptorū. Et profecto magna & excellēs
est medij ipsius virtus & potestas. Quod enim in partib⁹ corporis reperiatur distinctiones, vt eē qui-
dem sint dextræ, illæ vero sinistrae, similique modo de supernis & infernis, & de anterioribus & po-
sterioribus: à medij sanè natura procedere videtur. Nisi enim inter huiusmodi reperiretur partes dis-
terminans & separans medium, neq; peculiare haberent eæ inter se nomen, neq; differentiationem:
quāobrē recte mehercule in medio animæ vis ponitur mouens, cum sex solum sint differentiæ recti
10 motus à quibus supradictæ denominantur partes. Et alioquin cū in omni motione mouēs coniunctū
esse requiratur rei motæ, partesq; illæ ad medium, vt diximus, ceu ad centrum concurrant, in medio
sanè motricem animæ potestatem collocari certissimum esse potest: & idcirco subiungit q̄ non solū
oportet id respectu dextrarum & sinistrarum intelligi partium, sed infernarum etiam & supernarum
partium respectu: quas sanè significare volens, eas dixit motiones quæ sunt à capite, ijs quæ sunt à spi-
na: per motus qui sunt à capite, innuens (vt arbitror) supernarum partium motionem: quæ sanè par-
tes ad caput vergere videntur, qualia sunt in homine brachia, & anteriores in quadrupedum genere
pedes. per eos autem motus qui sunt à spina, infernarum partium motiones designans, vt pedum vi-
delicet in homine, & in quadrupedū genere crurum posteriorum: quæ sanè partes ab ima videtur spi-
na suam habere originem. Nec me præterit hoc in loco, in hominum specie tam brachia quàm crura
20 ortum a spina habere, vt in quadrupedibus, cū tam anteriora q̄ posteri ora illorum crura dorsi spinæ
sint agnata. hoc enim in commētarijs de animalium partibus est ostensum. Verum in præsentia non
id quaeritur: nulla est enim hac de re controuersia, sed partium (vt arbitror) supernarum & infernarū
per caput & spinam differentia c. signatur. Hæc mihi dum ista commētarer in mentem veniebāt.
Verum siqua posthac melior huius literæ apparuerit sententia, illi certe fauebimus.

Medium vlti-
mū dicitur ad
extrema com-
paratum sine
gula.

Profecto recta hoc accidit ratione. sensitium etenim hic esse
asserimus: idcirco alterato per sensum loco qui circa principi-
um est, & immutato, continuæ simul cum extensæ, tum con-
tractæ transmutantur partes, vt necessario hanc ob causam in animalibus
eueniat motus.

30 **A**lia etiam euidentiori ratione hoc probat in loco Aristoteles vim animæ primo mouentem in
medio animalium corpore collocari, id est in ipso corde, vel certe re cordi proportionem respō-
dente. Ratio autē hoc procedere videtur modo. Vbi sensitua animæ collocatur vis, ibi procul-
dubio cōstitui locariq; debent cū appetitiua tum impulsoria illius potestates, quæ sine controuersia
sensituum illius cōsequuntur potentiā. Verum sensitium in ipso animalis collocatur corde: quod cū
ab Aristotele plerisq; in locis est declaratū, tum à legitimo illius interprete Alexandro Aphrodisæo
in cōmētario supra enarrato, cuius inscriptio est, Vbi reponendum sit principale, clarissime est demō-
stratum. In corde igitur cū appetitio, tū impulsoria animæ vis sunt collocatæ. eē autē vires omnium
funt principia motionum, vt retro est declaratū. Primū igitur mouens in animalium medio, id est ipso
corde rationabiliter collocatur. Neq; hoc immerito mehercule. Quoniā enim motus omnes propter
40 alterationes quasdam à sensibus effectas (vt dictum est) fieri censentur, idcirco ibi primū reperitur
& constituitur sensitium. primum etiam motuum collocari verisimile est. Et hætenus ad literæ
ipsius sensum sit dictum: ad verba autē vbi dicitur, Sensitiuū etenim hic esse asserimus. per illud hic
intelligitur medium, scilicet ipsum cor. quasi dicat, in corde illud esse affirmamus. Quamobrem, in-
quit, alterato per sensum loco qui circa principium est, id est sensibus vel imaginationibus aut cogi-
tationibus præuijs, commotis & alteratis cordis spiritibus, & appetitu suscitato & excito, interueniē-
tibus caliditatibus & frigiditatibus quibusdam, partes sanè illi continuæ, id est nerui & musculorum
initia simul alterantur, & qualis rei est affectio & passio, cum laxantur & molles fiunt simulq; auge-
sunt, tum tenduntur & contractæ minuuntur & durefcunt: quæ cū ad mēbra perueniant organica,
vt animalia postmodum moueantur necessariae profecto sunt causæ.

50 **M**ediam autem corporis partem potestate quidē vnam, actu ve-
ro plura effici necesse est. Simul etenim mouentur à principio
membra, & altero quiescente mouetur alterum: verbi gratia in
ABC ipsum B mouetur, mouet autem A. sed profecto aliquid quiesce-
re oportet si aliud quidem debet moueri, aliud vero mouere. Vnum igitur

tur potestate existens A, actu sanè duo erit. Quamobrem non esse punctum, sed magnitudinem quandam necesse est.

Postquam declarauit Aristoteles (vt retro visum est) vim primo animalium motricem in illorum esse medio, id est in ipsa cordis substantia collocari, & ab illa postmodum per omne corpus diffundi, naturam principij istius & medij hoc in loco inuestigare contendit: vbi planè demonstrat q̄ potestate quidè vnū, actu autè & opere plura illud necesse est esse mediū, necnon q̄ magnitudinè quandā necessario id oportet habere principiu, neq̄ omnino esse indiuiduū vt punctū. Siue enim simul mouētur cōtraria ab ipso principio mēbra, verbi gratia dextræ simul & sinistrae mouētur partes: siue quiescentibus dextris mouētur sinistrae, aut cōtrā his quiescētib⁹ moueantur illæ, cū in omni motione (vt ostēsum est retro) quiescens quippiā necesse sit reperiri ad quod appellēs & applicās motor mouere possit: & alioquin mouens hoc de quo verba facimus, cōiunctū & tangens (vt aliquoties dixim⁹) cū laxans, tū contrahens moueat, & corporeū certe illud esse, & vnū potestate, duo vero operatione & actu, summa est necessitas. De motore enim corporeo, qui sanè motus mouet, verba hic Aristoteles facit, & non de motore illo qui per seipsum non motus aliud mouere censetur, qualis anima esse dicitur: & idcirco philosophi ratio hoc in loco procedit de motore partes & molem habente. Mediam autem istam corporis partem (vt retro diximus) voluit esse in animalium genere cor Aristoteles, siue animalem spiritum, qui in corde collocatur, à quo quiescentibus vicissim & commotis cum dextris, tum sinistris cordis particulis, ipsum nimirum moueri censetur animal. Extenso enim & expanso verbi causa spiritu qui in dextro cordis est ventriculo, secumq̄ simul trahente & extendēte neruum aut neruulos qui eo loci sunt, simul extendi & commoueri cordis portionem illam est necesse. A corde enim, vt omnes cum physici tum medici affirmant, & nerui & venæ omnes originem habere censentur. Dextra autem cordis portiuncula commota cum spiritu & neruis ibi degentibus, non est necesse sinistram illius partem & spiritum in illa existentem commoueri: imò contingit saepius dextris (vt diximus) commotis partibus sinistras quiescere, & cōtrā sinistris commotis quiescere dextras partes cum spiritu & neruis ibi repertis. Et hoc certe est quod in textu dicit Aristoteles, Et altero quiescente mouetur alterum. Neq̄ hoc quispiam in loco merito conturbari debet si idem mediū, id est cor, & eūdem spiritū moueri & quiescere diximus, quoniam nihil prohibet per alias & alias partes id illis accidere posse. Licet enim continua sint eiusmodi corpora, hoc certe illis cōtingere posse non est inficiandum: quod vel hoc exemplo liquidò nobis clarere potest. Si quis enim in stantes aliqua in fouea aquas manum immergat suam, partem quidem illarum motā videbit, quam scilicet manus dimouit: partes autem alias incommotas & stantes animaduertet. Si igitur hoc res se habet modo, vt verisimile est, primis corporeus motor, cordis videlicet spiritus, dextris (verbi causa) stantibus partibus, illis se applicans & innisus mouet sinistras, & cōtrā sinistris quiescentibus illis applicitus mouet dextras, simili profecto modo (vt posthac dicit Aristoteles) ijs qui dorso quidem firmant & stabiliunt ad se inuicem, crura autem commouent. Quemadmodum enim brachium innisus cubito tanquam ad manens & quiescens quiddam, commouetur: ita profecto verisimile est, imò necessariū, sinistrum cordis & spiritus inniti ad dextrum veluti ad quiescens quiddam vt mouere possit, & rursum hoc ad illud. Ista autem (vt retro est ostensum) omnia ab anima mouentur ipsa, sensibus & appetitionibus, necnō imaginationibus & cogitationibus quibusdā intercedētibus & præuijs. Motis autè dextris aut sinistris ipsius medij partibus eo vt dictū est modo, neruos in illis existentes moueri, & illis medijs animaliu etiam mēbra excitari summa est necessitas. Non ab re igitur ab Aristotele hoc in textu vnū potestate mediū, actu autè & operatione plura esse cēsetur. Namq̄ cor, siue cordis spiritus (nihil enim refert vtrū accipias. quodcunq̄ enim ceperis, idè sanè capies) vnū quidè potentia & subiecto, actu vero duo, cum in quiete, tū in motu existit. Verum de ijs hactenus, & hac de re isthæc prælibata sufficiant. Ad literæ igitur explicationem reuertamur. Cū à principio statim ipsius textus Aristoteles dixerit q̄ mediū illud quod est motionis principiu, vnū est potestate, actu vero plura: huius sanè rei breuiter admodum causam subiungit dicens, simul etenim à principio mouentur membra. quod certe patet ex ijs quæ retro prælibauimus. siue enim simul dextræ & sinistrae moueantur partes, siue vicissim id accidere percipiatur, cum primus motor coniunctus moueat, molemq̄ corporis habeat, necesse sanè est vt hoc quidè illius moueat, illud vero quiescat vt mouere possit. Quod enim nullus eius notæ motor mouere possit nisi ad quippiā appellat & applicet manēs, ostēsum est retro. Huius autè rei physica non cōtentus ostensione philosophus (vt sui moris est, & plerūq̄ facere solet) ad mathematicā se conuertit demonstrationem, & per elementorum descriptionē id ipsum ostendere conatur, sic, verbi gratia in A B C. & C. quod nos sic explicemus. per tria enim illa elemēta intelligamus cordis spiritū vniuersum, qui cū corporeus est (vt diximus) tū distinctas & separatas habet partes. per ipsum autem A C intelligi volumus partem spiritus mouentem, & immotæ applicatam partem, videlicet ipsi C. per ipsum autem B, partē spiritus motā, verbi causa spiritū & neruos in sinistro cordis ventriculo existentes. innisus autem & applicatus ipsum C, id est partem spiritus manenti & immotæ, spiritui videlicet qui in dextro cordis est ventriculo quiescenti, necesse est (vt diximus)

Nihil prohibere parte alicuius mota relictas quas quiescere.

10

20

30

40

50

60

corporeum motorem, si quippiam mouere debeat, ad aliud quiddam extra se appellere quiescens & in motum. Cum autem differat pars quiescens cordis siue spiritus à parte mota: non ab re ipsum A B C potestate quidē vnum erit, id est subiecto: actu vero & operatione plura. Duo enim sunt quiescens & motum. Quamobrem recta consequutionis necessitate statim subiūgit philosophus quòd necesse est huiusmodi medium & principium non esse punctum, id est indiuiduum quiddam, & omni carens parte, sed magnitudinem oportet habere quandam, quasi dicat, necesse est hūc primum motorem de quo in præsentia disertamus, non esse animam. Si enim partes habet cum mouentes, tū motas: anima autem corpore caret, & indiuidua est: non utiq; is motor erit anima. Non igitur erit species & forma quæ omni caret magnitudine, sed subiectum quiddam, & materiale corpus.

Quod primum
mouens corpus
necesse est
habere molem ha
beat.

10 **V**erumenimvero cōtingit C simul cū B moueri, quāobrē vtraque principia quæ sunt in A mota, mouere necesse est. Quidam igitur oportet esse præter hæc aliud quod moueat nō motum. innitentur ergo extrema & principia ad se inuicem in A motorum: vt si qui dorso contra se appellentes moueant crura. Verum quod vtrūque mouet, necesse est esse: & hoc sanè est anima, aliud quidem ab eiusmodi magnitudine existens, in ea autem collocata.

IN præcedenti dixerat textu Aristoteles corporeum animalium motionis principium & vnum esse, & plura, cum simul diuersas & contrarias etiam moueat corporis partes, dextras videlicet & sinistras: & easdem etiam non simul sed vicissim commoueat: principiaque probauit intentum, vt vidimus, accipiendo illud vicissim mouere contrarias partes, in huiusmodi motionibus dignitatem cōseruans, & ratam faciens illam vbi dicitur omne corporeum mouens ad quiddam applicitum manēs mouere. Principium enim illud dictum est mouere partes sinistras applicitum dextris partibus quiescentibus. Vbi etiam diximus in elementari illa ostensione per A B C vniuersum intelligi debere cordis spiritum, is enim primus est corporeus motor, & per B partem illius motam, sinistram verbi gratia cordis ventriculum, cum spiritu & neruis in illo degentibus: per C vero partem illius quiescentem, dextrum scilicet cordis ventriculum cum ijs quæ in illo resident, ad quem applicans ipsum A mouet B. Hoc autem in loco id quod primum dixerat, & non ostenderat, declarare & demonstrare aggreditur philosophus. Id autem est quomodo mouens principium contraria simul moueat membra, vt saluetur scilicet dignitas illa quòd mouens manenti cuiuspiam innisum moueat, & non alio id fiat modo.

30 Quæ res maiorem sanè habere videtur difficultatis faciem in ijs quæ simul cōtrarijs ab eodem principio mouentur motibus, quàm in illis quæ vicissim contrarijs agitantur motionibus. In huiusmodi namque si dextræ mouentur partes, quiescunt sinistræ, ad quas applicans & appellens motor facile mouere potest. Si autem vtræque simul moueantur eæ partes, ad quidnam innisum principium illud moueat, non est in promptu animaduertere. Id autem à philosopho hoc ostēditur in loco. Dicit enim quòd si cōtingat ex ipso A B C mouere quidem A, simul autem moueri B C, id est dextras simul & sinistras cordis partes cum ijs quæ reperiuntur in illis, necesse est vtraque principia quæ sunt in A (per A intelligens A B C, id est vniuersalem cordis spiritum: & per vtraque principia, portiones illius cum dextris, tum sinistris) simul mota mouere, neruos scilicet & musculos, & illis mediantibus dextras postmodum & sinistras animalium partes. Cum autem demonstrata iam & posita necnon accepta sit dignitas illa de stante quodam principio ad omnem motionem requisito: in huiusmodi etiam contrariarū motionibus partium simul factis idem reperiri principium necesse esse dicit, constituique medium certe debere quo motæ illæ contrariæ applicant partes, ab vtrisque sanè diuersum, & ratione seiugatum, eò videlicet loci vbi illarum est contactus partium. Quam rem exemplo statim declarare & sub oculis ponere contendit: vt si qui, inquit, dorso ad se inuicem appellentes, illo quod in dorso iacet interstitio manente, vtrinque crura commoueant: significare nobis studens per partem illam in dorso medio stantem, vniuersi cordis spiritus medium quoddam veluti cētrum, ad quod cum dextræ, tum sinistræ illius applicant partes, in quo sanè illarum contactu vim animæ motricem collocari non ab re velle videtur: per commota autem vtrinque crura, cum dextras, tum sinistras illius particulas simul à principio illo commotas: vtrasque autem illas partes, id est vniuersum spiritum à vi animæ motrice manifeste moueri dicit, quæ à magnitudine quidem illa, id est à corporeo principio alia est & diuersa, cum sit forma quædam & species: esse autem suum in illa habet magnitudinem, cum sit virtus in corpore. Et philosophi quidem sententia hoc in textu, isto (vt arbitror) explicatur modo. In ipsa autē litera B & C vocat principia, id est partes ipsius A B C. Spiritus enim qui in dextro & sinistro cordis existunt ventriculo, partes certe sunt vniuersalis spiritus ipsius cordis. Principia autem easdem appellat partes respectu cum neruorum, tum musculorum & membrorum eiusdem coordinationis ad se pertinentium. Moti enim spiritus sinistri cordis ventriculi, neruos & musculos mouent eiusdem partis, & illis intercedētibus sinistra postmodū animalis membra

Vim animæ
motricem in me
dio cordis spi
ritu collocari.

mouentur. Pariq; rationis modo de spiritibus dextri ventriculi est existimandum. Principia igitur subsequētium merito illæ vocari possunt partes. Omnia autem alia quæ in literæ iacent contextu, ex retro adductis sunt manifesta, quamobrem ad sequentē textus seriem deueniamus.

Per eam igitur rationem quæ causam dicit motus, appetitio medium est quod mouet motum. In animatis autem corporibus aliquid eiusmodi corpus esse oportet. Quod igitur mouetur quidem, nō est autem natum mouere, alienas pati potest vires; ipsum autem mouens potentiam habere quandam & robur necesse est.

Quia retro (vt vidimus) dixerat Aristoteles q; principia illa quæ in medio sunt corporeo, vbi motrix animæ collocatur vis, commota mouere dicuntur, & idcirco peruenire necessarium erat ad aliud quiddam quod non motum moueret, quod animam esse dixerat, siue vim animæ motricem, quæ altera quidem est ab ipsa magnitudine, licet in corporea collocetur mole: idcirco hoc in textu rationabili cōsequutionis adductus ordine philosoph⁹ dicit q; in si huiusmodi formalibus motionum causis reperire contenderimus quippiam quod sit medium, & cum mouens, tum motum existat, vt in corporeis & materialibus causis ipsum comperimus cordis spiritum: id profecto ipsa erit appetitio, quæ mota à sensibus (vt dictum est prius) siue imaginibus siue cogitationibus cor & spiritus in eo existentes mouere censetur. Medium igitur istuc motum mouens in formalibus causis ipsa erit appetitio, licet de illa improprie dicatur motio, localis scilicet, de qua in præsentia verba fiunt. Species enim & formæ sunt immobiles. Abusiue autem & improprie ipsa moueri dicitur appetitio, quoniam excitatur, & tanquam dormiens ab appetibili re expergiscitur. Quamobrem in eiusmodi causarum genere non discernens philosophus tale medium cum mouēs tum motum recte & proprie reperiri posse, rursus ad materiales motionum reuertitur causas, in quibus id nimirum reperiri conceditur medium: dicitque in animatis corporibus corpus quoddam necessario reperiri huiusmodi, qualem nos retro diximus animalē cordis esse spiritū: ipseque paulopost euidentissimis confirmabit rationib⁹. Distinctionē postmodū subdit manifestissimā inter id quod solummodo mouetur, cū ipsum nihil moueat, & illud quod motū aliud mouet. Vtrūq; autem de corpulentis intelligit motoribus, de quibus sanè hoc in loco verba facit. Nanq; id, inquit, quod solum mouetur, & mouere quippiam non est natum, patiendi ab alio naturam quandam habere censendum est. Ipsum autem mouens motum, potentiam habere quandam & robur quibus mouere possit, est necesse. In literæ autem ipsius principio vbi dicitur, Per eam igitur rationem quæ causam dicit motus: per causam, formalem intelligere debemus causam, qualis est appetitio. nam cor & spiritus cum sint corpulenta, cum efficientes, tum materiales motionum sunt causæ. Reliqua autem omnia textus verba ex prædictis sanè sunt manifesta.

In formalibus causis mediū mouēs motū ipsam esse appetitionem.

Cor & spirit⁹ cū efficientes tū materiales motus esse causas.

Omnia autem videntur animalia cum spiritū habere connatum, tum ab illo robur capere. Quæ autem connati spiritus sit conseruatio, in alijs dictum est locis. Is autem ad animale principium simili se habere videtur modo vt in flexionibus punctum quod mouet & mouetur, ad ipsum immobile. Quoniam autem principium alijs quidem est in corde, alijs vero in parte proportionate respondente: eapropter connatus spiritus eo loci apparet.

Quoniam in superioris literæ calce Aristoteles, vt vidimus, dixit ipsum corporeum mouens necessario potentiam habere quādam & robur quibus intercedentibus mouere possit, consequenter hoc in textu nos docet quodnam & quale sit in animalium corporibus huiusmodi mouens principium: dicitq; id connatum esse spiritum, qui tum animalibus ab initio videtur inesse omnibus, tum robur illis & vires præstare & affatim suggerere & dispensare censetur. Et profecto ita res se habet. Cum enim animæ vehiculum & tanquam sedes ipse sit spiritus, in animatis utique omnibus reperiri illum summa est necessitas: & cum valens vigenisque is existat spiritus, recte sanè se habere ad omnia opera animam animaduertimus: contra tabescente & imbecilli, hebescere illam, & veluti ægrotare conspiciamus. Quamobrem non immerito antiquorum plerique spiritum ipsam esse animam constanter asseuerauerunt: nōnullique animam sanguinem esse dixerūt, quoniā tenuissima & defecatissima illius pars spiritus esse cēsetur. Nā q; vires & robur anima-

Connatus spiritus animæ vehiculum.

libus suggerant spiritus & subministrent, cum ex ijs animalium generibus clarum esse potest quæ multos & corpulentos habent spiritus cum crassiori sanguinis natura, quales sunt tauri, & equorum mulorumque genus & elephanti, tum ex hoc quod quæcunque opera agentium efflagitant exposcuntque vires, ea proculdubio spiritus contentione, & tanquam nisu quodam & facilius fiunt, & citius sanè expediri conficique animaduertuntur, veluti compressione illa & retentione corroboratis spiritibus, & dissipari prohibitis, valentiores animalibus suggerantur vires. Sed quid ego in ijs adeo exilibus tam multis demoror, cum meridiana sit clarius luce in vniuerso nihil efficacius valentiusque reperiri posse mundo ipsa spiritus natura? Is enim tenuitate sua omnia permeans & disiungens, motusque pernicitate nimia cuncta propellens & subruens, cum ventorū procellas efficit & turbines, obstantia quæque sternentium: tum tonitruum fulminumque violentissimos facit impetus: quos humana in terris imitata ratio non ab hinc multos annos tormentorum machinas reperit, quo non aliud sanè perniciosius hominum generi malum, & præsentiosem pestem vlla vnquam vidit ætas. Non ab re igitur (vt eo vnde discessimus redeamus) hoc in loco philosophus à connato spiritu animalibus vires & robur suggeri & dispensari confirmat: de cuius reparatione, consternationisque modo & restauratione à se alijs pertractatum fuisse in locis nunc asserit, significans (vt arbitror) cum illos quos de animalium generatione inscripsit commentarios, tum partialius libellum illum qui de spiritu inscribitur: quem, quod sciam, latinum non habemus: græcum autem non satis integrum correctumque vidimus. Hunc autem spiritum postmodum subiungit ad vim animæ motricem, quam animale appellat principium, eo se habere modo quo in iuncturarum flexionibus se habet punctum id quod tum mouet, tum mouetur, ad immobile signum, ad quod (vt diximus) appellens & innisum mouere censetur. Vt enim huiusmodi punctum & mouet, & mouetur, ab immobilique mouente in se fluentem recipit virtutem: sic connatus animalium spiritus, tum motus ipse à vi animæ motrice, tum alia mouens, nervos scilicet & musculos, totumque denique animal, ab immota illa animæ potestate virtutem recipit qua mouet & mouetur, & à qua primum corporeum mouens & motum sine controuersia esse cõsetur. Cum autem spiritus natura per vniuersum animalis diducatur corpus, principalem illius nobis ostendere volens sedem Aristoteles, eo loci constitui & collocari illum dicit, vbi mouens animæ principium residet. Is autem locus in animalium genere perfectorum est cor: in mancis autem & mutilis & omnino imperfectis ea sanè est pars quæ cordi proportionem correspondet. neque hoc immerito, me equidem, quando primum mouens & primum motum simul esse & coniuncta esse oportet, quemadmodum qui primi statim à spiritu mouentur nerui, ab ipso corde spiritus sede & fonte prima originis suæ initia habere animaduertuntur. Est & alia præterea huiusce rei ratio, talis. cū enim naturalis calor fomitem sibi in cordis habeat substantia, spiritum ibidem, id est sanguineum vaporem (vt nonnulli asserunt) ex tenuissima sanguinis parte procreari & effici verisimile est, cum illoque postmodum tenuitate sua in vniuersum corpus deriuari & diffundi, efficacique viuientium opera propalare.

Spūs opera.

Tormentorū
machina.Libell⁹ Arist.
de spiritu.

Vtrū igitur semper idē sit spiritus, an semper diuersus efficiatur, alius est sermo. Idem de alijs etiā est partibus. Videtur autem percomode se habere vt mouere possit, & robur præstare. Motionum nanque opera sunt impulsus, & tractus: idcirco instrumentū tū augeri, tū cōtrahi posse oportet. Talis autē spiritus est natura. Et eandē ob causam sine vi contracta, cū attractiua, tum impulsoria est: grauitatemque etiam ad ignea, & leuitatem ad contraria habet.

Quia retro dixerat Aristoteles primum mouens organicum & corporeum, nec minus primū motum in animalium corporibus ipsum esse connatum spiritum, & idcirco perspicacis quispian ingenij excitari posset & quærere vtrum ne vnus & idem spiritus manens per totā animalis perseueret vitam, an alius continuo & diuersus efficiatur, ab huiusmodi in præsentia abstinere se volens disquisitione, dicit alterius esse negotij id velle perscrutari. Ad vniuersales enim de generatione & corruptione commētarios, & ad eos qui peculiarius de animalium generatione sunt inscripti libri, hæc sanè res pertinere videtur. Id tamen obiter hoc dicit in loco, eandem esse rationem censendam hac de re cum ipsius spiritus de quo verba facimus, tum reliquarum quæ in animali sunt partium. Cum enim tam hic quam illæ in iugi versentur materiæ mutatione, & perpeti in fluxu refluxuque semper agitentur, non esse easdem sanè animalium partes per vniuersum vitæ spatium, neque eundem spiritum, verisimile sanè est: quemadmodum ob iuges aquarum defluxus non contingere eundem bis ingredi fluuiū dixerat Heraclitus. nihil tamē obstare videtur & eundē esse continuo spiritū, easdemque in animalibus per omnē vitæ partes restare, si nō ad materiā, sed ad ipsam respiciās formā, quæ ab initio sanè eadē omnino omne per vitæ spatiū remanet, cui neque accedit quippiā,

Non esse eundē spiritū in vniuersa animalis vita, & eundem esse secundū varios respectus.

Heraclitus.

Impulsus.
Tractus.

Connatus spiri-
tus non per se
sed comparatio-
ne graui esse
& leuem.

neque ab illa aliquid sanè abscedere potest. Verum hac de re haëtenus in praesentia sit dictum. Prosequitur igitur Aristoteles organici istius motoris habilem ad mouendum naturam nobis manifeste declarans, dicitque illum pulchre se habere & commode ut mouere possit, roburque & vires alijs praebere & ministrare valeat. Quod ostendere aggressus, motionum, inquit, earumque maxime quae per locum sunt, duo prima sunt opera, impulsus & tractus, de quibus in commentarijs de motu cum pulchrae, tum constantes & exactae adductae fuerunt ostensiones, vbi declaratum est ad eas quae per locum sunt mutationes, isthaec duo necessario requiri & exposci. Quod cum ita sit, & instrumentalis huiusmodi motor, id est connatus spiritus, tum augeri, tum contrahi mirifice possit, commodissimus profecto & valde aptus & habilis ad mouendum erit. Ex crescens enim occurrètia facile propellet omnia: contractus autem nullo negotio contigua sibi & coniuncta trahet, rapiet: ad quae (ut dictum est) duo loca-
lis sequitur motio. Ex quibus sanè apparere potest primū hunc organicum motorem, rei à se motae, id est cordi & neruis coniunctum copulatumque esse oportere. nō aliter enim impulsus & tractus fieri recte possunt. id autē fit cum aut rarefcit & dissipatur (ut diximus) aut cum contrahitur, & in seipsum coire & recurrere videtur, ex quo cum tenuis & rarus, tum crassior & obesus magis idem efficitur spiritus. Quamobrem ad ignea, id est ad leuia comparatus corpora, interdū grauitatē habere censetur, cum compactus scilicet est & condensatus: contra nōnunquam grauiorum respectu & densorum ipsa tenuis apparet & leuis: & omnino nō per se, sed comparatione quadā connatus spiritus cum grauis est, tum leuis.

Quod autem mouere debet, non per alterationem huiusmodi esse oportet. Vincunt enim se inuicem per exuperantiam naturalia corpora: leue quidem deorsum à grauiore vi deductum: graue vero sursum à leuiore. Qua igitur moueat parte, commota tamen, anima, & quam ob causam, dictum est.

Quoniam retro dixerat Aristoteles primum mouens organicum, connatum scilicet animalium spiritum, cum grauem, tum leuem esse oportere: hoc in loco id ipsum declarat & ostendit. Quod enim mouet, inquit, non per alterationem, sed per lationem videlicet & localem motum, illud proculdubio grauitatem & leuitatem habere necesse est. In motu enim alterationis id non est necessarium. Mouet namque ignis aquam, illamque à frigiditate ad caliditatem ducit, nulla per locum mutatione in aqua facta, sed tantummodo illa alterata. & idcirco in huiusmodi mutationibus grauitatis & leuitatis nulla habetur ratio. calidum autem quod in corde est, tum animalia alterat & afficit, tum per locum illa moueri facit. Cum enim in animalium corporibus suapte natura & graues & leues existant partes, quae in se inuicem agant & patiantur, in exuperanti certe excessu graue, leue ipsum vi sua deorsum rapit. Quod si excellat leue, contrarius planè fit motus. ab illo namque sursum impellitur graue. Verū quoniam spiritus ipse de quo verba facimus, cum grauis, tum leuis est: ut grauis sanè est, leuibus nimirum resistit ipsis, ne in sublime scilicet ab eisdem rapiatur. Ut autem leuis est, grauibus certe obstat, ne deorsum illorum nutu violenter detrahatur. In medio igitur non ab re sedē constituisse & collocasse suam, vero est consentaneū. nam neque superna petit, quoniam non solummodo est leue: neque ad inferna delabitur, quoniam non tantummodo est graue. In medio igitur est, imò ipsum est medium. In quo autem is est, ibi profecto motricem animae collocari potestatem verisimile est. In medio igitur huiusmodi illius esse vim omnis sanè dicitur ratio. Quod autem is connatus animalium spiritus cum grauis sit, tum leuis, hinc etiam cuius clarissimum esse potest. constringitur enim & coarctatur spiritus, rursusque diffunditur & rarefcit, naturaliter inquam, & non violenter. Quod autem istiusmodi mouetur progressibus, sursum & deorsum ferri, & cum graue, tum leue esse necesse est. Connatus igitur animalium spiritus & grauis est & leuis: ad cuius certe varios motus, tanquam animati cuiusdam instrumenti ab animae potestate omnia mouentur animalia. Breui postmodum & conciso conclusionis modo quae dicta sunt astringit philosophus dicens, quam parte mota, id est quo primo corpore moto tanquam medio quodam & instrumento, spiritu videlicet ipso, animalium corpora per locum moueat nō mota anima, quamve ob causam, declaratum in superioribus esse.

Spiritus in medio collocari, & ipsum esse medium.

Spiritus natura cum graue est leue esse.

Existimandum profecto est consistere animal ut ciuitatem bene legibus institutam. In hac etenim postquam semel ordo constituterit, nihil opus est secreto duce quem singulis quae geruntur interessere oporteat, sed quisque ut mandatum est quod ad se pertinet agit, & aliud post aliud consuetudine efficitur. In animalibus autem hoc ipsum natura efficitur: & quoniam vnumquodque sic constitutorum ad sua exe-

quenda munia natum est, vt nihil opus sit vnicuique animam interesse, sed cum illa in certo corporis consistat principio, alia quidem viuere quia sunt annexa, proprium autem opus efficere per naturam.

Quoniam in superioris literæ calce concludendo dixerat philosophus à vi animæ motrice, quæ animam hic vocat, moueri animalia spiritu commoto qui primū illius & commodissimum ad mouendum est organum: hoc in loco tum huiusmodi rem, illiusque modum, tum peculiarem motricis animæ sedem & locum clarissimo ostendit exemplo, dicens existimandum esse ipsum consistere animal, simileque planè esse ciuitati bene constitutæ & ordinatæ, optimæque positæ legibus viuenti. Quemadmodum enim in illa licet omnium ciuium ad vnum principem omnia referantur opera tanquam ad caput suum, & à quo emanant proueniuntque omnia, non omnibus tamè principem illum interesse illorum actionibus est necesse, sed opus vnusquisque suum, & id quod ad se pertinet, siue legibus commonefactus, siue assuetudine vsuque institutus, strenue & deceter facit, principe alijs vacante rebus, vel in regia sua manente: sic in animalibus ipsis, suapte natura, nullo legum aut consuetudinibus instituto, quodcumque membrum, & vnaqueque partium sua agit munia ad quæ natæ sunt, in cordis arce tanquam in peculiari regia motrice manente & residente anima: quæ tamen vt res exposulat, virtutem omnibus facultatibus affatim suggerit & dispensat. Quo in loco est sanè animaduertendum per animam intelligi oportere non animæ ipsius essentiam, quæ cum tota in toto, tum in singulis etiam animalium partibus esse censetur tota, vt actus quidam, & substantialis perfectio: verum, vt signauimus, illius vim siue potentiam motricem, cui principalis quædam sine controuersia corporis assignatur pars, animalium scilicet cor, vel id quod ei proportionem respondet, à qua veluti ab originis suæ exordio omnia sanè motionum fluunt initia. In litera autem vbi dicitur alia quidem viuere quia sunt annexa: per viuere intelligendum est vel habere vitam, ita quæ anima in principio illo manente, annata & iuncte illi animalium partes quoniam annatæ sunt, vitam habere censentur, quæ illis à fonte nimirum vitæ suggeratur: vel per viuere intelligendum est mouere: qui certe sanior hoc in loco videtur esse intellectus. non enim de anima in præsentia loquitur ipsius vitæ dispensatrice, sed de illius virtute motrice (vt aliquoties est declaratum) quæ profecto collocatur in corde, à quo existimandum est annata membra viuere, id est tum moueri, tum alia insuper mouere, vt vnumquodque naturaliter in opus exire suum & id perficere natum est.

Animal ciuitati bene institutæ simile.

Vis animæ motrix.

Quoniam igitur modo voluntarijs motibus mouentur animalia, & quas ob causas, dictum est: sed inuoluntarijs etiam quibusdam motionibus quædam mouentur partes: plurimis autem non voluntarijs. Inuoluntarios autem dico motus, vt cordis, & pudendorum. Apparente nanque sæpenumero re aliqua, quanquam mens nihil decernat, mouentur. Non voluntarios vero, vt somnum, & vigiliam, & respirationem, & quicumque alij eius generis sunt motus. Horum enim nullius simpliciter fantasia aut appetitio domina est.

Determinatis & pertractatis causis voluntariorum in animalium genere motuum, consequenti doctrinæ ordinæ Aristoteles causas etiam inuoluntariarum motionum inuestigare contendit: dicitque à principio statim nonnullis inuoluntarijs motionibus ipsa moueri animalia, siue animalium partes quasdam: pluribus autem non voluntarijs. Verum quoniam in hoc textu motiones huiusmodi in animalium corporibus factas, in triplici philosophus constituit differentia, & cum voluntarias eas, tum inuoluntarias, & non voluntarias appellauit, exemplisque insuper omnes determinauit manifestis: animaduertendum esse censeo quod istorum ordo, qui hic non ponitur, ab ipso Ethicorum in commentarijs, quæ Nicomachij inscribuntur, planè traditur, in quibus non voluntarium motum quodammodo medium inter voluntarium & inuoluntarium esse asserit: verbi gratia quando forte de improviso petulans nobis & pulchra astiterit puella: aut pugna cuiusdam tumultus subito fuerit exortus, in qua nobis sit decertandum, in ijs certe temporis constitutionibus partes in nobis quædam inuoluntario excitantur motu. Propter puellam nanque penis excitatur, & impudice batuit: propter pugnam vero cor emicat & concutitur. Verum si quispiam sibi finxerit adesse puellam ætate & forma integra, talique cogitatione excita turgescant pudenda: huiusmodi certe motus non vocabitur inuoluntarius, sed voluntarius potius, quoniam imaginatione & cogitatione præuijs est effectus, quæ, vt retro dictum est, voluntariorum motionum

Tres motiones in animalibus differentia. Voluntarij motus. Non voluntarij Inuoluntarij.

Non voluntarios motus inter voluntarios & inuoluntarios esse meritis.

funt causæ. Non voluntarij autem dicuntur motus (vt inquit hic Aristoteles) cum somnus & vigilia, tum inspiratio & respiratio, cæteraq; eiusdem notæ, quæ in animalium potestate non existunt. Medij autem inter voluntarios & inuoluntarios huiusmodi censentur esse motus, quoniã vt quidem nullus in ijs mentis reperitur assensus, q; dormiendum scilicet est nobis, aut respirandum, inuoluntarijs similes sunt motibus: vt vero ipsorum in nobis sunt causæ & principia, somni videlicet & respirationis, & eiusmodi reliquorum, voluntarijs similes esse censentur motionibus. Et profecto ita res se habet, medijq; per vtrorumq; abnegationem extremorum huiusmodi iure videtur esse motus. Quis enim voluntarium merito appellauerit somnum, aut vigiliam voluntariam, quorum neq; imaginationes neq; cogitationes sunt causæ: neq; sunt etiam inuoluntariæ huiusmodi mutationes, quoniam principia & causas habent in nobis, quibus neq; imaginatio, neq; cogitatio, neq; ipsa etiam ratio refragari possit. Medio autem (vt diximus) se habent modo, & non voluntarij ab Aristotele appellantur motus. 10

Erunt quoniam alterari animalia naturali alteratione necesse est: partibus autem alteratis alias quidem augescere, alias vero minui, vt iam moueantur & commutentur per mutationes se mutuo sequi natas, causæ autem motionum naturales, necnon

ipsi præter rationem dictarum partium facti motus interueniente sanè fiunt alteratione. Cogitatio namq; sanè & imaginatio (vt dictum est prius) agentes adducunt affectiones. nam agentium species repræsentant.

Volens nobis Aristoteles inuoluntariorum in animalibus motuum adducere causas, nonnullorū quæ retro de voluntarijs dixerat motibus, in præsentia meminisse videtur. Dicit enim, quoniam alterari animalia naturaliter cum intrinseca, tum extrinseca alteratione est necesse: alteratis autem partibus, id est corde & spiritibus & neruis, necesse est illas tum augeri & excrecere, tum contrahi & minui, vel caliditatibus (vt dictum est) diffudentibus & dilatantibus, vel frigiditatibus e contrario contrahentibus & compingentibus: hoc autem effectu cum mouere illas, tum moueri per mutationes se inuicem & mutuo sequi natas summa est necessitas: motus enim neruorum & cordis ipsas spiritus sequuntur motiones, vt membrorum postmodum motus, neruorum & cordis procul dubio motiones cõsequi censentur: horum autem motuum causæ naturales sunt, id est tum internæ, tum externæ alterationes: cum hæc, inquit, in ipsis voluntarijs nimirum accidant motibus, profecto in illis etiam partibus vbi nullo consensu inuoluntarios fieri quosdam diximus motus, id contingere verisimile est, alterationibus scilicet quibusdam intercedentibus quæ partes illas vel ex calfaciendo vel infrigidando commouere valenter possunt. Conspectus enim (verbi causa) puellæ lasciuiam vnde de quaue spirantis, cordis excitat spiritum, qui commotus cum sanguine, & vniuersum permeans hominis corpus, illud ex calfacit, & turgescere efficit, partesque maxime genitales, vbi humiditates cum spiritibus sunt plures, cum augescere facit, tum motari & exilire ob caliditatem quæ in poris & meatibus illorum augens substantiam laxioris & extensioris receptaculi necessariam efficit indigentiam. Cor autem in subitaneis emicat pauoribus, dissipatis ob frigiditatem spiritibus, inordinatoq; motu eius excitis & conturbatis. In vtroque autem partium supradictarum motu subitanam quandam intelligere debemus efficientiam, vt inuoluntarij & sint, & merito appellari possint, cum nullus cogitationis aut imaginationis accedat consensus, aut ipsius rationis, quæ merito vtrisque cum resista & excita fuerit, refragari & obsistere potest. Et hæc (vt arbitror) Aristotelicæ hoc in loco sententiæ vera est explicatio, quæ à principio statim ipsius textus pendere videtur vsque ad literam illam vbi dicitur, Necnon ipsi præter rationem supradictarum partium facti motus interueniente sanè fiunt alteratione. quæ reductio nimirum esse videtur eorum quæ dicta sunt. Subdit postmodum in calce Aristoteles breuibus sanè ipsum modum quo voluntarij efficiuntur motus: quam rem (vt vidimus) prolixius retro egit, dicens imaginationem & intellectionem siue cogitationem agentes adducere passiones & affectiones quæ virtutem ex calfaciendi & infrigidandi corporis habent, & consequenter excitandi & mouendi. cum veras agentium species cum fugiendorum, tum expetendorum adducant & repræsentent. qua de re cum retro dixerimus satis, ne acta agamus, non est cur hic prolixiores esse debeamus. 30 40

Cur puellæ cõspectu turgescit pudenda.

Cur in pauoribus cor emicat.

Id autē præcipue illæ declarant partes, quoniã vtraq; earū tanquã seiunctū est animal. Cuius sanè rei causa est, quia vitalē cõtinent humiditatē: cor quidē manifestū eam ob causam, q; principia habet sensuū: genitale autem membrum, quoniam huiusmodi est signum. 50

ex illo etenim tāquam animal quoddam genitalis feminis virtus prodit.

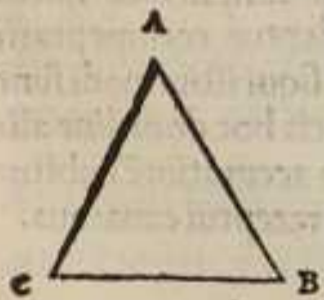
QVoniā de inuoluntarijs motibus retro dixit Aristoteles, illorūq; etiā causas adduxit, illosq; duobus præcipue animalū assignavit mēbris, cordi scilicet, & pudēdis: hoc in loco nobis ostēdere aggreditur cumā inter omnes alias animalū partes eæ præcipue duæ huiusmodi inuoluntarios appellatos motus ex sese manifestos faciunt: statimq; causam subiungit dicens, quoniā vtrūq; horum mēbrorū tanq̄ separatū de per se & solitariū est animal. Hoc autem ideo, quia vitalē in se vtrūq; istorū & multā continet humiditatē. Cū enim cor sensitivā (vt dictum est alibi) in se habeat animæ potestati: id enim (vt arbitror) signare vult, principia habet sensuū, nō immerito animal quoddā esse existimādū est. Animal enim à nō animali solo differt sensu. Quomodo autē emicet & pulset cor, ipse accuratius dicit circa commētarij calcē qui de iuuentute inscribitur & fenestute. Genitale autē membrū vt animal esse censetur quoddā, cū sit signū & veluti imago quēdā animalis. ex ipso nāq; prolifici virtus exit feminis, quod potestate animæ est: vt in commentarijs de animalium generatione ostenditur. Vtraq; autem istarum partium cū vitali abundet & superfluat humiditate, connato videlicet spiritu, qui suapte natura agilis est, & cū mouere, tū moueri aptus & cōmodus: non immerito paruo negotio excitari & agitari potest. Totus autem textus (vt videtur) iste ex Timæo translatus est. illo enim in cōmentario Plato cū de animalium agit partibus, genitale inquit membrū tanquā animal quoddam de per se esse, & cū propriam quādam habere vitam, tū peculiarē etiā motū, rationis imperio sæpenumero rebellem: ipsum quinetiā neruosum esse, spiritūq; plenū & sensu: idemq; etiā in foeminis vuluā dicit esse, & coitus libidine plerūq; in illis perniciose cōmoueri, cū præfociones quasdam & strangulatus aliasq; ægritudines ceu iritata excitet & commoueat.

Cor & pudens
da tāquā solle
taria deperse
esse animalia.

Plato in Timæo
de viri
usq; sexus gen
nialibus.

MOtiones autem principio quidem à partibus, partibus vero à principio ratione accidunt, & ad se inuicem hoc cōtendunt modo. oportet enim intelligere A principium. motiones igitur pro cuiusq; descriptorum elementorum ratione ad principium veniunt: & à principio moto & commutato: quandoquidem potestate est multa: principium quidem B ad B. quod autem est C, ad C. quod vero est vtrorumque, ad vtrumq; à B autem ad C. quod vero ab ipso B ad A pergit, vt ad principium: ab ipso autem A ad C, vt à principio.

HOc in textu Aristoteles quasi conuenientem cōmentarij huius coronidem imponere cupiens, recipros nobis motionum declarat modos, qui tū à principio ad ipsas tendunt partes, tum ab illis ad principium refluere & retroferri censentur: elemētariq; rursus demonstratione vtitur illa quam retro adduximus & explicauimus: ad cuius declarationem & ostensionem hac in præsentia procedamus via: sit A motionum omniū principium, id est cor, & cordis spiritus: partes autē sint B, c: quæ descripta vocat elementa, quoniā in retro adducta illa descriperat ostensione. per B autē intelligamus dexteram cordis & spiritus portiones, per C vero sinistras: quarū profecto motus ad ipsum cor tendunt & spiritū. Simul enim cū illis mouentur, licet à corde eiusq; spiritu cum ad sinistras, tū ad dexteram illius partes motus deriuari censeantur. Itaq; verissimum est dicere q; moto principio mouentur partes, & motis partibus mouetur principium. Hoc autem in loco accidere dicit ideo quoniā principium vnum est & multa, vt retro etiam dixit: potestate quidem vnum, operatione vero multa: cum mouens, tum motum. Dextrarum igitur & sinistrarum partium motus ad cor ipsum tēdunt & spiritum: ijs autem motis proculdubio cum dextræ, tum sinistrae mouentur partes: & hoc est quod de horum reciprocaione motuū isto videtur dicere in loco. His autem statim subiūgit philosophus, principium quidem B ad B. quod autem est C, ad C. Quod hunc (vt arbitror) habere videtur intellectum. Cum enim, quasi dicat, non simul mouentur dextræ & sinistrae partes, vt paulo ante diximus, sed vicissim ita, vt dextris quiescentibus moueantur sinistrae, contra manentibus sinistris moueantur dextræ, tum principium ipsius B, id est pars ipsius A vergens ad B, id est ad dexteram partem, mouet B, id est dexteram partem, suppleendum scilicet, innisa sinistris tunc stantibus. Quod autem est C, id est principium ipsius C. id autem est pars ipsius A vergens ad C, id est ad sinistras partes, mouet C, sinistras scilicet partes, innisa dextris partibus. Distum enim est retro A principium non esse punctum, neq; indiuisibile quiddam, sed magnitudinem habere quādam. Subdit postmodū, Quod vero est vtrorumq;, ad vtrūq;. id est, quod est amborū principium, scilicet ipsum totū A, ad ambo videlicet B C tēdit. moto enim principio cū dextræ tū sinistrae simul mouentur partes. In cōsequenti autē litera quæ habet, à B autē ad C, defectiuus sanè videtur esse p. iij.

sermo, quamobrem supplendum est, vel non amplius. ab ipso enim B ad C, non tendit motus, partis scilicet ad partem. dextræ namq; partes non sunt principium motionis partium sinistrarum: neq; contrā sinistrae dextrarum. vel potius est supplendum, à B autem ad C tendit motus: interueniente scilicet & medio ipso A principio: quoniam cum dextrarum partium motus ad ipsum tendat principium, & ab eodē in sinistras deriuat partes, à dextris certe ad sinistras illum tēdere non est vero absolum. Cui sententiæ nonnihil suffragari videtur tum illud quod in principio literæ dicitur, q̄ motiones principio quidem à partibus accidunt, partibus autē à principio: & statim additur, & ad se inuicem hoc cōtendunt modo, id est, ad se inuicem tendunt & perueniunt sequestre & medio existente principio: tū id etiam quod statim adducit: Quod vero ab ipso B ad A pergit, vt ad principium: ab ipso autem A ad C, vt à principio. Quod valet ac si diceret, quāuis B tendere dicatur ad C, quia tēdit ad A, quod sanè tēdit ad C, motus tamē isti neq; sunt similes, neque eandem habent denominationem. Motus enim B ad A, est vt ad principium: cum vero retroflectitur inde ad ipsum C, tunc & est & dicitur motus à principio. Et hic mihi visus est dū hęc cōmētaretur hoc in loco sanus esse Aristotelis intellectus: quāobrē haudquāq; (vt arbitror) audiendi sunt illi qui hoc in textu de alterationis motu philosophum verba fecisse dixerūt, cū de motione animalū per locū, vniuersalis in hoc cōmētariolo illius existat intētio.

Praterea aliās quidem eadem cogitantibus fit motus qui præter rationem est in membris: aliās vero non. In causa autem est quod aliquando quidem patibilis subest materia, aliquādo vero nō tanta, aut nō talis. De partibus quidem singulorum animalū, & de anima: de sensu quinetiā, & memoria, & somno, necnō de cōmuni motu, causas diximus: reliquum est de generatione pertractare.

Quoniam retro dixerat Aristoteles inuoluntarios appellatos motus, qui nullo interdū animalis assensu, & præter rationem fiunt, in duobus præcipue apparere membris, corde scilicet, & pudendis: quoniam ij etiā motus imaginationibus quibusdam & cogitationibus præuijs eisdem accidere videntur membris, vehemens enim præsentis & imminentis periculi cogitatio cor excitat & spiritus, ipsosq; emicare & cōtremiscere facit: pariq; rationis modo puellæ memoria qua cum assueuerit quispiam, illius excitat penem: hoc idcirco in loco quærit philosophus quamobrem istuc non semper accidere videtur. Cogitationibus enim aut imaginationibus præuijs non semper emicat cor, neq; semper excitatur penis: quod vt manifestissimum, & omnibus vsu cōpertum relinquens, huius statim rei causam affert, quæ talis est: quod videlicet supradiçta membra cogitationibus & imaginationibus aut excitantur, aut non excitantur: hoc sanè accidere videtur propter patibilis præsentiam materiæ, aut propter eiusdem defectum & absentiam. Si enim in genitalibus (verbi gratia) membris multæ & conuenientes fuerint humiditates, agiliūque & vegetorum natura spirituum, vel à modicis cogitationibus valentes profecto efficiuntur motus, vt in iuuenili ætate, sanoq; & integro corporis habitu animaduertere licet. Si autem senilis aderit siccitas, aut inutilis humiditatum superfluerit copia, nullis sanè imaginationibus aut memorijs languida & præmorta excitantur membra. Patibilis igitur materia est in causa cur interdum in ijs membris fiat commotio, & aliās nō fiat. In textus extrema postmodum parte, vt nonnunquam facere solet, breuem colligit epilogum in hoc videlicet de animalibus negotio commentariorum deinceps ponendorum: vbi licet singulos ordine nō notet suo, aut illos nominet, ex ijs tamen quos recenset, intelligere nobis datur eos quos reticet. Post cōmentarios enim de animalū historia, ij qui de partibus inscribuntur libri sunt ponendi: quos vult sequi commentarios de anima: posteaq; continenter illos de sensu & sensili, de memoria, de somno, de somnijs, & diuinatione: postmodū hunc de cōmuni animalium motu, quem in præsentia explicauimus & conuertimus. Extremoq; postmodum in loco libros de animalium generatione ponendos esse dicit: quibus non ab re annexi esse videntur commentarij de morte & vita, de iuuentute & senectute: de inspiratione & respiratione: alijq; siqui istiusmodi sunt notæ. Qua de re in præsentia alið festinantibus, quandoquidem alijs etiam in locis hoc de ordine aliter sensisse videtur Aristoteles, isthæc obiter dicta sufficiant, alio fortasse in loco accuratiore habitu ra iudicij disquisitionē. Quapropter ne in immēsum nostra euagetur oratio, iam receptui canamus.

F I N I S.